

**UNIVERZA V MARIBORU
PRAVNA FAKULTETA**

MOJCA SREBOT

**PRISTOJNOSTI VARNOSTNEGA SVETA NA
PODLAGI VII. POGLAVJA USTANOVNE
LISTINE ZDRUŽENIH NARODOV –
PRIMER KOREJE, IRAKA, KOSOVA IN
AFGANISTANA**

Diplomsko delo

Maribor, 2009

**UNIVERZA V MARIBORU
PRAVNA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PRISTOJNOSTI VARNOSTNEGA SVETA NA
PODLAGI VII. POGLAVJA USTANOVNE
LISTINE ZDRUŽENIH NARODOV –
PRIMER KOREJE, IRAKA, KOSOVA IN
AFGANISTANA**

Študent : Mojca Srebot

Št. Indeksa : 71131264

Študijski program : UNI-PRAVO

Študijska smer : Poslovno-gospodarsko pravo

Mentor : dr. Silvo Devetak

Maribor, december 2009

*Za pomoč in svetovanje se zahvaljujem mentorju profesorju Silvu
Devetaku in asistentki Suzani Kraljić,
moji družini, ter vsem, ki so mi v času študija stali ob strani ter me
spodbujali.*

Nasprotujem nasilju, zato ker kadar dela dobro, je dobro le začasno - zlo je trajno.

(voditelj in borec za človekove pravice Mahatma Gandhi)

POVZETEK

Po drugi svetovni vojni so države, ki so iz nje stopile kot zmagovalke, ustanovile organizacijo, ki naj bi si prizadevala za mir, varnost in sodelovanje. Organizacija Združenih narodov je tako začela obstajati leta 1945, sestavljajo pa jo šest organov, med katerimi je najpomembnejši Varnostni svet. Ustanovna listina Združenih narodov je Varnostnemu svetu zaupala osrednjo nalogo organizacije, to je ohranjanje svetovnega miru in varnosti.

Varnostni svet sestavlja pet stalnih članic : Velika Britanija, Združene države Amerike, Ruska federacija, Ljudska republika Kitajska in Francija, ter deset nestalnih članic, ki jih za obdobje dveh let izvoli Generalna skupščina.

V obdobju hladne vojne je bilo zaradi delitve med velikimi silami delovanje Varnostnega sveta močno oteženo. Po koncu hladne vojne pa so se razmere za njegovo delovanje izboljšale in tako je Varnostni svet danes osrednji organ, ki skrbi za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

Jedro pristojnosti Varnostnega sveta tvorita dve skupini vprašanj: mirno reševanje sporov, ki ga opredeljuje VI. Poglavje Ustanovne listine in akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj, opredeljene v VII. poglavju Ustanovne listine. V primeru slednjih ima pristojnost izrehati ne le pravno obvezujoče, ampak tudi prisilne ukrepe.

V času po koncu hladne vojne, ko ni bilo več grožnje z vetom, je Varnostni svet v velikem številu primerov uporabil svoje pristojnosti v primeru ogrožanja mednarodnega miru in varnosti, ter dal svojim ukrepom prisilno naravo. V praksi je Varnostni svet avtoriziral uporabo oborožene sile v primeru agresije Severne Koreje proti Južni Koreji leta 1950, v primeru agresije Iraka zoper Kuvajt leta 1990, ter vojaško akcijo zoper Afganistan leta 2001.

Do uporabe sile pa je prišlo tudi brez avtorizacije Varnostnega sveta, in sicer z vojaško akcijo zveze NATO zoper ZR Jugoslavijo v zvezi s položajem na Kosovu, ki pa je močno omajala ugled celotne organizacije.

Ključne besede : Organizacija Združenih Narodov, Ustanovna listina, Varnostni svet, mednarodni mir in varnost, avtorizacija, uporaba sile

SUMMARY

After World War II, the allied countries that won, set up an organization to work on peace, security and cooperation. The United Nations organization was established in 1945 and is based on six principal organs. Security Council is the most powerful one, the one entrusted with primary responsibility for the maintenance of international peace and security.

Security Council consists of five permanent members: United Kingdom, United States of America, Russian Federation, People's Republic of China and France, and ten non-permanent members, which are elected by the General Assembly for two-year terms.

During the Cold War, the division between the major powers, strongly affected the functioning of the Security Council. At the end of the Cold War, the situation for its operation improved, so today Security Council is the central body of the organization, responsible for maintaining international peace and security.

The Council considers matters of two sorts : `pacific settlement of disputes`, under Chapter VI of the Charter, and situations involving `threats to the peace, breaches of the peace, or acts of aggression`, under Chapter VII. In such situations, the Council is not limited to recommendations but may take action, including the use of armed force

During the post-Cold War era, when veto wasn't exercised that often anymore, the Security Council used its powers in situations of threats to international peace and security, and took actions. In case of aggression by North Korea against South Korea in 1950, in the case of Iraqi aggression against Kuwait in 1990 and the military action against Afghanistan in 2001, Security Council authorized use of armed force.

There was also another use of armed force, NATO's intervention in Kosovo, but this military action was not authorized by the Security Council. The United Nation's reputation was tarnished by this intervention.

Keywords: United Nations, United Nations Charter, Security Council, the power, international peace and security, authorization, use of force

KAZALO

UVOD	1
1. SPLOŠNO O OZN	3
1.1. Zgodovina OZN.....	3
1.2. Članstvo v OZN.....	4
1.3. Cilji in načela.....	5
1.4. Organi OZN.....	7
1.4.1. GENERALNA SKUPŠČINA	7
1.4.2. VARNOSTNI SVET	8
1.4.3. EKONOMSKI IN SOCIALNI SVET	8
1.4.4. SKRBNIŠKI SVET	8
1.4.5. MEDDRŽAVNO SODIŠČE	9
1.4.6. SEKRETARIAT	9
I. DEL: VARNOSTNI SVET	11
1. poglavje : <i>SPLOŠNO O VARNOSTNEM SVETU</i>	11
1.1. članstvo.....	11
1.2. Poseben položaj stalnih članic Varnostnega sveta.....	12
1.3. Delovanje Varnostnega sveta.....	13
1.4. Sprejemanje odločitev	14
1.5. Razmerje med Generalno skupščino in Varnostnim svetom	17
1.6. Resolucija ` združeni za mir`	17
2. Poglavje : <i>JEDRO PRISTOJNOSTI VARNOSTNEGA SVETA - MEHANIZMI ZA ZAGOTAVLJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI</i>	19
2.1. Vloga in pristojnosti Varnostnega sveta v sistemu OZN	19
2.1.1. MEHANIZMI ZA MIRNO REŠEVANJE SPOROV	20
2.1.2. PRISILNI MEHANIZMI V PRIMERU OGROŽANJA IN KRŠITEV MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI	21
2.1.3. MIROVNE OPERACIJE	21
2.2. Široka interpretacija pooblastil Varnostnega sveta	22
3. poglavje: <i>SISTEM KOLEKTIVNE VARNOSTI</i>	24
3.1. Splošno	24
3.2. Pravno dopustne oblike uporabe sile v mednarodnem pravu	25
3.3. Izjema od načela prepovedi intervencije.....	26
3.4. Ukrepanje Varnostnega sveta po VII. poglavju Ustanovne listine OZN	27
3.4.1. OBOROŽENI UKREPI.....	27
3.4.2. NEOBOROŽENE SANKCIJE.....	30

**II. DEL: DELOVANJE VARNOSTNEGA SVETA NA PODLAGI VII.
POGLAVJA USTANOVNE LISTINE NA PRIMERU KOREJE, IRAKA,
KOSOVA IN AFGANISTANA..... 33**

*1. KOREJA – PRVI PRIMER UPORABE MEDNARODNIH VOJNIH SIL V PRAKSI
ZDRUŽENIH NARODOV..... 33*

1.1. ZGODOVINSKO OZADJE – DRŽAVLJANSKA VOJNA V KOREJI LETA
1950 33

1.2. POSREDOVANJE VOJAŠKIH SIL ZDRUŽENIH NARODOV 35

1.3. POGLEDI NA REŠITEV `KOREJSKEGA VPRAŠANJA` 37

2. IRAK – boj za prevlado v Perzijskem zalivu..... 39

2.1. ZGODOVINSKO OZADJE ZALIVSKIH VOJN 39

2.2. POSREDOVANJE VARNOSTNEGA SVETA V IRAKU LETA 1990 41

2.3. UPORABA VOJAŠKE SILE ZOPER IRAK LETA 2003..... 43

2.4. HUMANITARNI PROBLEMI V IRAKU..... 46

3. KOSOVO..... 47

3.1. PREGLED KLJUČNIH DOGODKOV NA KOSOVU PRED LETOM 1999 47

3.2. KOSOVO LETA 1999 48

3.3. VLOGA VARNOSTNEGA SVETA PRI REŠITVI KRIZE NA KOSOVU 49

3.4. POGLEDI NA INTERVENCIJO ZVEZE NATO NA KOSOVU..... 51

4. AFGANISTAN: VOJNA PROTI TERORIZMU..... 53

4.1. DOGAJANJE V AFGANISTANU PRED LETOM 2001 53

4.2. VOJNA PROTI TERORIZMU 54

4.3. POSLEDICE VOJNE PROTI TERORIZMU 55

SKLEPNE MISLI 57

SEZNAM LITERATURE IN VIROV 60

UVOD

S podpisom Ustanovne listine Združenih narodov v San Franciscu leta 1945 je bila ustanovljena mednarodna organizacija, ki naj bi po največjem spopadu človeštva poskrbela za trajen mir in varnost v svetu.

Naloga varnosti je bila poverjena Varnostnemu svetu, ki je v svoji več kot šestdeset let dolgi praksi velikokrat uspešno posredoval v konfliktnih situacijah, vmes pa je bila tudi serija porazov pri urejanju perečih vprašanj mednarodnega miru in varnosti.

Današnji položaj v mednarodni skupnosti se je v času od ustanovitve Združenih narodov močno spremenil, dozdeva pa se, da Varnostni svet tem spremembam s svojim delovanjem ne more slediti.

Misel, ki me je spremljala skozi pisanje naloge in razlog, zakaj sem se za izbrano tematiko sploh odločila je ta, da je Varnostni svet edini pooblaščen organ v svetu, ki lahko vojaško intervenira, kadar sta ogrožena mednarodna varnost in mir, pa vendar so pretekli dogodki pokazali, da je bilo delovanje Varnostnega sveta vse prevečkrat selektivno angažirano. V primeru že nastajajoče humanitarne katastrofe, ki jo je sam Varnostni svet razglasil za situacijo, ki ogroža mednarodni mir in varnost, do avtorizacije uporabe sile ni prišlo, prav tako pa ostaja na svetu dosti primerov, ki poleg ogrožanja človeških življenj predstavljajo grožnjo miru, do katerih Varnostni svet kaže brezbriznost. Ob vsem tem ne moremo brez pomislekov, ali gre pri sprejemanju odločitev v Varnostnem svetu res za delovanje v prid celotne mednarodne skupnosti, ali je omenjeni organ le sredstvo za doseg ciljev velesil, predvsem Združenih Držav Amerike, saj je delovanje Varnostnega sveta nekako vedno obrnjeno njim v prid.

V nalogi bom torej skušala dokazati, da je Varnostni svet organ, ki je nujno potreben reformiranja, tako vsebinsko kot organizacijsko, saj bo le tako lahko (p)ostal reprezentativen organ z vso potrebno avtoriteto, ki mu jo daje mednarodno pravo.

Naloga je poleg začetnega poglavja o Združenih narodih sestavljena iz dveh delov, ki sta členjena na posamezna poglavja.

Začetno poglavje o Združenih narodih je v nalogo uvodoma uvrščeno predvsem za boljše razumevanje celotnega delovanja Varnostnega sveta in je na nek način uvod v celotno nalogo.

Prvi del naloge je teoretični prikaz sestave, delovanja, funkcij in pristojnosti Varnostnega sveta.

Glede na to, da območje delovanja Varnostnega sveta v mednarodnem pravu zajema širok krog ravnanj in je v nalogi nemogoče v ustrezni širini obravnavati enakovredno vsa področja, bo poudarek na VII. poglavju Ustanovne listine, ki daje Varnostnemu svetu pooblastila za prisilno ukrepanje.

Ko govorimo o prisilnih ukrepih je potrebno poudariti, da se Varnostni svet v večini primerov, ko gre za njihovo izrekanje sklicuje na VII. poglavje kot celoto in v zelo redkih primerih na posamezne člene zapisane v tem poglavju. Glede na to, da je to način, kako deluje Varnostni svet, bom tudi jaz v tej nalogi (predvsem pri predstavitvi praktičnih primerov) obravnavala VII. poglavje bolj kot celoto in nekoliko manj po posameznih členih.

V drugem delu naloge so predstavljeni štirje najpomembnejši praktični primeri v zgodovini delovanja tega najpomembnejšega organa OZN.

Najprej je predstavljen primer interveniranja Varnostnega sveta OZN v Koreji, kot prvi primer uporabe sil v zgodovini OZN.

Sledi mu primer Iraka leta 1991, kot vrhunec usklajenosti delovanja Varnostnega sveta in primer interveniranja ZDA in Velike Britanije leta 2003, brez odobritve Varnostnega sveta.

Tretji primer je primer Kosova leta 1999, ko zaradi blokade v Varnostnem svetu do avtorizacije uporabe vojaške sile ni prišlo in je zveza Nato neavtorizirano izvršila napad na ZR Jugoslavijo.

Zadnji pa je primer Afganistana, odgovor na mednarodni terorizem kot vrsto ogrožanja miru.

1. SPLOŠNO O OZN

1.1. Zgodovina OZN

Grozote prve svetovne vojne in kmalu potem tudi druge so nakazale na to, da bo potrebno ustanoviti mednarodni sistem, ki bo poskrbel za ohranjanje varnosti in miru v svetu.

Tako so se že med drugo svetovno vojno v koaliciji, ki je iz vojne stopila kot zmagovalka, začele pojavljati ideje o ustanovitvi takšne mednarodne organizacije.

Predsednik ZDA Franklin D. Roosevelt in predsednik vlade Velike Britanije Winston Churchill sta leta 1941 podpisala skupno izjavo, t.i. Atlantsko listino.

Ta listina je zapisana zamisel, da bi ustanovili nek mednarodni sistem, ki bi zagotavljal splošno varnost, istočasno pa bi si prizadeval za opustitev uporabe sile. Listina je bila tudi program zaveznikov, ki je pripravila temelje za razvoj nadaljnjih dogodkov.

Zaveza predstavnikov 26 držav je že leto kasneje objavila deklaracijo, v kateri so izrazili namero, da se bodo s skupnimi močmi na podlagi prijateljstva in enakih možnosti borili proti silam osi. Tako je nastala Deklaracija Združenih narodov sprejeta 26. 1. 1942. Ustanovljena je bila nova organizacija, ki naj bi nadaljevala pot, ki jo je neuspešno zaključilo Društvo narodov.

V tej deklaraciji je bilo na predlog predsednika Franklina D. Roosevelta prvič uporabljeno ime `Združeni narodi`.

Na konferenci, ki je potekala od 25. aprila do 26. junija 1945 v San Franciscu, so predstavniki petdesetih držav sestavili Ustanovno listino na podlagi predlogov, ki so jih predstavniki Kitajske, Sovjetske zveze, Združenega

kraljestva in Združenih Držav Amerike pripravili v Dumbton Oaks-u, v času od avgusta do oktobra 1944¹.

Ustanovna listina Združenih narodov je bila podpisana 26. junija 1945, sama Organizacija Združenih narodov pa je uradno nastala šele 24. 10. istega leta, ko so Francija, Ljudska republika Kitajska, Sovjetska Zveza, Združene Države Amerike in Združeno Kraljestvo, ter večina drugih držav, ki so bile podpisnice, ratificirale Ustanovno listino. Ta datum se uradno šteje za dan Združenih narodov.

Vprašanje načina odločanja v Varnostnem svetu, ki predstavlja osrednje in najpomembnejše telo te mednarodne organizacije, v Dumbton Oaksu niso uspeli rešiti. V razpravo je bilo namreč predloženo voditeljem treh vodilnih držav zavezništva (Churchill, Roosevelt in Stalin), ki so se februarja leta 1945 sestali v Jalti na Krimu. Dogovorili so se za uporabo pravila obveznega soglasja stalnih članic Varnostnega sveta za meritorne odločbe, ki so vključene v Ustanovno listino.²

1.2. Članstvo v OZN

Države, ki so podpisale Deklaracijo ZN ali se udeležile konference v San Franciscu in podpisale ter ratificirale Ustanovno listino se smatrajo za njene prvotne članice.

Vse ostale članice po priporočilu Varnostnega sveta sprejema v članstvo Generalna skupščina.

Članstvo v OZN je prostovoljno, včlanijo pa se lahko vse države, ki so miroljubne in so pripravljene sprejeti vse obveznosti in odgovornosti, ki jim jih

---

¹ Radovanović L., Stvaranje i razvoj organizacije Ujedinjenih nacija, Razvoj i perspektive ujedinjenih naroda: zbornik radova, Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu: Liber, Zagreb 1973, str.15

² D.Türk, Temelji mednarodnega prava, GV založba, Ljubljana 2007, str. 322

nalaga Ustanovna listina. Prav tako morajo biti po presoji organizacije sposobne in voljne izpolnjevati omenjene obveznosti.

Po svojem bistvu je OZN univerzalna organizacija, ki vključuje 192 držav, kar pomeni skoraj vse države sveta.

O predlogu za sprejem nove članice odloča Varnostni svet, le-ta pa mora biti sprejet z devetimi glasovi. Od tega ne sme nasprotovati nobena izmed držav stalnih članic (23. člen Ustanovne listine določa, da so stalne članice Varnostnega sveta Republika Kitajska, Francija, Ruska federacija, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske ter Združene države Amerike) .

Če je na tej stopnji predlog sprejet, o njem dokončno odloči Generalna skupščina z dvotretjinsko večino.

Na priporočilo Varnostnega sveta sme Generalna skupščina suspendirati ali izključiti članico organizacije. Suspendirati sme članico, proti kateri je Varnostni svet začel prisilno akcijo, izključiti pa tisto, ki trdovratno krši načela Ustanovne listine. Državi, ki je bila suspendirana, sme Varnostni svet ponovno vzpostaviti njene pravice.

Poseben položaj znotraj Združenih narodov, natančneje v Varnostnem svetu, imajo stalne članice. Medtem ko ostale sodelujejo v Varnostnem svetu samo začasno, na podlagi volitev, imajo stalne članice v njem trajen mandat.

Tiste države, ki niso pristopile k Ustanovni listini, le-ta ne obvezuje neposredno. Za te države nečlanic, pa Ustanovna listina prav tako predvideva ukrepe za zaščito miru, bodisi da Ustanovno listino sprejmejo same, ali pa da se uporabijo za ta namen predvidena prisilna sredstva.

1.3. Cilji in načela

Ustanovna listina izraža skupne težnje vseh ljudstev, da bi ohranili mednarodni mir in varnost, da bi se spoštovale temeljne človekove pravice in svoboščine, ter

da se ustvarjajo in ohranjajo pogoji v katerih se bodo lahko spoštovala in uresničevala vsa načela, ki so zapisana v Ustanovni listini ter vseh drugih virih mednarodnega prava. Poleg tega je cilj organizacije razvijati dobre in prijateljske odnose med državami, pospeševati socialni in ekonomski napredek ter delovati v smeri izboljšanja življenjskih razmer.

Izredno pomembna ideja, ki se pojavlja v listini in ki v veliki meri pomeni ravno uspešno ohranjanje svetovnega miru in varnosti, je prepoved uporabe oborožene sile, saj naj bi se cilji Ustanovne listine uresničevali z miroljubnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti.

Združeni narodi so dolžni skrbeti, da se tudi države nečlanice ravnaajo v duhu teh načel in jih spoštujejo kadarkoli je to potrebno, da se ohranita mednarodni mir in varnost.

Združeni narodi se ne vmešavajo v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost posameznih držav. Tu se pojavlja pomembna izjema. Varnostni svet lahko na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine uporabi prisilne mehanizme in avtorizira akcijo v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj, kadar gre za akcije, ki naj s silo dosežejo spoštovanje obveznosti neogrožanja miru in za akcije v primeru agresije.

Pri vsem tem se organizacija trudi biti središče za usklajevanje prizadevanj za doseganje teh ciljev, ki so skupni vsem narodom.

Izvirnik Ustanovne listine ter ratifikacijske listine so deponirane pri vladi ZDA.

Sprva je bila glavni namen organizacije doseči trajen mir in stabilnost v svetu, kar se je nanašalo predvsem na preprečevanje vojaških spopadov, vendar pa se je sčasoma narava konfliktov in sama problematika toliko spremenila, da je prihajalo do vedno večjega prepletanja vojaških in političnih konfliktov z ekonomskimi in socialnimi problemi, tako da k nameri doseči mir spada tudi stabilizacija ekonomskih in socialnih področij. Interes držav po ozemeljski širitvi je zamenjala želja po obvladovanju naravnih bogastev in kapitala.

V času hladne vojne je bilo malo akcij za skrb ohranjanja miru, predvsem zaradi političnih nasprotij znotraj stalnih članic in nevarnosti grožnje z vetom. Po obdobju hladne vojne pa se je ta problem nekoliko zmanjšal, vendar pa se zaradi spremenjenih razmer v svetu in narave problemov, ob sočasni stagnaciji razmer znotraj Varnostnega sveta organizacija povezuje s številnimi neuspešnimi akcijami in aferami.

Dva odmevnejša primera (natančneje bosta obravnavana v drugem delu naloge), ki bosta zagotovo imela dolgoročen vpliv na vlogo Varnostnega sveta in s tem same organizacije Združenih narodov, sta napad zveze NATO na Kosovo leta 1999, ter reševanje iraške krize leta 2002.

1.4. Organi OZN

Vsaka mednarodna organizacija v skladu s svojimi načeli uresničuje svoje cilje in deluje po svojih organih. Čeprav je OZN sestavljena iz dveh vrst organov, takšnih, ki sprejemajo obvezujoče odločitve (samo Varnostni svet in Meddržavno sodišče), ter takšnih, ki sprejemajo priporočila, je delovanje vseh usmerjeno k ohranjanju miru in krepitve varnosti v svetu.

Glede na to, da so vsi organi pomembni za celovito delovanje organizacije in pa za lažje razumevanje pomembnosti dela Varnostnega sveta je prav, da te organe na kratko omenim.

1.4.1. GENERALNA SKUPŠČINA

Poglavitni posvetovalni organ Združenih narodov je Generalna skupščina, ki vključuje vse države članice. Je organ z najvišjimi pristojnostmi in sme razpravljati ter dajati priporočila o vseh zadevah, ki sodijo v okvir Ustanovne listine (splošna pristojnost). Ob pojavu novih problemov da Generalna skupščina pobudo za akcijo za njihovo reševanje, nima pa pooblastil, da bi lahko katerokoli vlado prisilila k akciji. Njena priporočila imajo bolj moralno težo kot izraz svetovnega mnenja.

Generalna skupščina se zbere praviloma enkrat na leto na rednem zasedanju, lahko pa se skliče tudi posebno zasedanje (posebne seje se lahko skličejo na poziv skupščine same, na poziv Varnostnega sveta ali na zahtevo večine članic Združenih narodov).

V skupščini ima vsaka država po en glas (ne glede na velikost države), pomembne odločitve pa se sprejemajo z dvotretjinsko večino glasov članic.

1.4.2. VARNOSTNI SVET

Varnostnem svetu kot najpomembnejšemu organu OZN v sistemu mirnega reševanja sporov, kakor tudi glede posredovanja v primeru ogrožanja mednarodnega miru, je namenjen celoten prvi del naloge, katere začetek sledi na strani 11.

1.4.3. EKONOMSKI IN SOCIALNI SVET

Ekonomsko-socialni svet, ki deluje pod okriljem Generalne skupščine, je osrednji organ za koordinacijo ekonomskih in socialnih dejavnosti Združenih narodov ter specializiranih agencij.

Svet daje priporočila in pobude za akcije v zvezi s problemi razvoja, industrializacije, naravnih bogastev, svetovne trgovine, človekovih pravic, položaja žensk, prebivalstva, socialne blaginje, znanosti in tehnologije, preprečevanja zločinov, ter v zvezi s številnimi drugimi ekonomskimi in socialnimi vprašanji.

Svet ima 54 članov, ki jih izvoli Generalna skupščina. Volitve potekajo vsako leto in sicer izvolijo osemnajst članov za obdobje treh let.

1.4.4. SKRBNIŠKI SVET

Z Ustanovno listino je bil skrbniškemu svetu zaupan nadzor nad upravo skrbniških ozemelj, ki so bila postavljena pod mednarodni skrbniški sistem. Glavna cilja tega sistema sta bila pospeševati napredek prebivalcev skrbniških

ozemelj ter njihov progresivni razvoj k samoupravi in neodvisnosti. Glede na to, da je skrbniški svet svoje naloge že opravil danes obstaja `zgolj formalno`. ³

1.4.5. MEDDRŽAVNO SODIŠČE

Meddržavno sodišče, ki ima sedež v Haagu, je poglavitni sodni organ Združenih narodov.

Njegov statut je sestavni del Ustanovne listine, tako da so vse države članice OZN hkrati tudi pogodbene stranke statuta Meddržavnega sodišča. Poleg držav članic je lahko stranka v postopku pred sodiščem tudi država, ki ni članica pod pogoji, ki jih v vsakem posameznem primeru določi Generalna skupščina po priporočilu Varnostnega sveta.

Pristojnost sodišča se razteza na vse zadeve, ki mu jih države predložijo v obravnavanje, hkrati tudi na vse primere, ki so določeni v Ustanovni listini ZN ali v veljavnih pogodbah oz. konvencijah.

Sodišče šteje 15 sodnikov, ki jih neodvisno drug od drugega volita Generalna skupščina in Varnostni svet.

1.4.6. SEKRETARIAT

Sekretariat je pomožni in izvršilni organ OZN, saj služi drugim organom Združenih narodov in izvršuje programe in politiko, ki so jo ti nanj prenesli. Deluje pod vodstvom Generalnega sekretarja, ki ga imenuje Generalna skupščina na predlog Varnostnega sveta.

Ena izmed mnogih nalog Generalnega sekretarja je, da opozori Varnostni svet na katerokoli zadevo, ki bi po njegovem mnenju utegnila ogrožati mednarodni mir in varnost. Svoje `dobre usluge` lahko uporabi za preprečevanje konfliktov ali promocijo mirnega reševanja sporov med državami, po lastni presoji pa se lahko ukvarja s humanitarnimi in drugimi problemi, ki jim daje poseben pomen.

---

³ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str.339

Generalni sekretar in njegovo osebje so pri svojem delu popolnoma neodvisni in ne smejo dobivati in niti zahtevati navodil od katerekoli vlade ali oblasti zunaj OZN.

I. DEL: VARNOSTNI SVET

1. poglavje : SPLOŠNO O VARNOSTNEM SVETU

1.1. članstvo

Varnostni svet je najpomembnejši organ OZN saj ima, kot že samo ime pove, glavne pristojnosti na področju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti, ki je temeljna naloga omenjene organizacije.

Ker je Varnostni svet osrednji organ, katerega primarna naloga je uravnavanje mednarodne uporabe sile je pomembno, da deluje hitro, odločno in s potrebno avtoriteto. Da pa bi se zagotovila takšna učinkovitost organa, je predvideno majhno število njegovih članic.

Sprva je imel Varnostni svet enajst članic, od tega pet stalnih in šest nestalnih, ker pa se je število članic organizacije v letih od njenega nastanka povečevalo, se je leta 1963 število povečalo za štiri nestalne članice. Sprememba Ustanovne listine, s katero se je povečalo število nestalnih članic iz šest na deset, je začela veljati leta 1965.

Varnostni svet ima tako petnajst članic, pet stalnih: LR Kitajska, Francija, Ruska federacija, Velika Britanija in Združene države Amerike, ter deset nestalnih. Nestalne članice voli Generalna skupščina za dobo dveh let, in sicer vsako leto polovico članic, da se zagotovi kontinuiteta dela. Pri izvolitvi naj bi se upošteval predvsem prispevek držav članic k ohranitvi mednarodnega miru in varnosti ter k ostalim ciljem organizacije, hkrati pa tudi pravična geografska porazdelitev.

V praksi je zelo težko presoditi, katera država članica je dejansko prispevala k ohranitvi miru in varnosti, ker se še niso razvili kriteriji potrebni za objektivno presojo, tako da imajo določen pomen nekateri praktični kriteriji (kriteriji kot so: finančni prispevki za delo OZN, sodelovanje v mirovnih operacijah, diplomatsko angažiranje pri reševanju sporov, ipd.), predvsem kadar pride do konkurence med državami iste regije za regionalno določen nestalni sedež v Varnostnem

svetu. Za izvolitev mora država dobiti dvotretjinsko večino glasov vseh članov OZN.

Nestalna članica ne more biti vnovič izvoljena takoj po poteku dveletnega mandata.

1.2. Poseben položaj stalnih članic Varnostnega sveta

Svetovne velesile so si zagotovile poseben položaj ne samo v Varnostnem svetu, ampak v celotni organizaciji Združenih narodov. Andrassy meni, da je temeljna misel današnje organizacije, da so svetovne velesile tiste, ki imajo največjo možnost oboroževanja in da je zaradi tega svetovni mir odvisen predvsem od njihove volje in njihovih skupnih akcij.⁴ ZDA, Ruska federacija, Velika Britanija in Francija premorejo tehnologijo, strokovno znanje in zmogljivosti, da lahko izdelajo orožje, kakršnega večina drugih držav ne more. Vojaške sile pa je nedvomno mogoče uporabiti za doseganje mednarodnega vpliva, saj lahko države uporabijo vojaško pomoč za vpliv na pripadnost zavezništvu, glasovanje v Združenih narodih ali pa na splošno politično usmeritev.⁵ Glede na to, da je Varnostni svet organ z glavnimi pristojnostmi na tem področju, imajo velesile poseben položaj v sami organizaciji.

Medtem, ko vse ostale članice vstopajo v Varnostni svet samo začasno, imajo stalne članice lastno in svojevrstno pravico, da jih njihovi predstavniki stalno zastopajo v Varnostnem svetu. Stalnih članic ni mogoče odstaviti z njihovega položaja, to se lahko zgodi samo v primeru spremembe Ustanovne listine, za katero pa je (po 2. odstavku 109. člena Ustanovne listine) potrebno izrecno soglasje prav stalnih članic. To je tudi razlog, da stalna članica ne more biti izključena iz organizacije, saj je za to po 6. členu Ustanovne listine potreben predlog Varnostnega sveta, kar pa lahko prepreči katerakoli stalna članica.

---

⁴ J. Andrassy, Međunarodno pravo (deseto izdanje), Školska knjiga, Zagreb 1990, str. 389

⁵ B. Russett, Svetovna politika: izbira možnosti, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1996, str.255

Prav tako se nobena druga odločitev Varnostnega sveta ne more sprejeti brez soglasja stalnih članic oz. svetovnih velesil, kar je še posebej pomembno na področju mehanizmov za vzdrževanje kolektivne varnosti. Enako velja za vsa druga področja, za katera daje Ustanovna listina Varnostnemu svetu posebna pooblastila.

V nadaljevanju bo več govora o tem, kako pomemben je položaj stalnih članic pri sprejemanju odločitev v sistemu kolektivne varnosti, ki je pravzaprav najbolj pomembno in hkrati najbolj kompleksno vprašanje s področja osnovnih načel in funkcioniranja sistema kolektivne varnosti Združenih narodov.

Danes, 64 let po ustanovitvi organizacije se postavlja vprašanje, ali je Varnostni svet, ki je nekoč predstavljal organizacijo kakšnih 70 držav še primeren za organizacijo, ki ima 192 držav. Širitev Varnostnega sveta je ideja, ki ima široko podporo, seveda pa se ob tem poraja vprašanje, kako obsežna naj ta širitev bo in kakšna naj bo po svoji vsebini.

1.3. Delovanje Varnostnega sveta

Delo Varnostnega sveta poteka nepretrgoma, zato je vsaka članica dolžna imeti svojega predstavnika ves čas na sedežu organizacije, ki je v New Yorku.

Varnostni svet ima svojega predsednika, njegove funkcije so določene v začasnem poslovniku Varnostnega sveta. Predsednik predstavlja Varnostni svet, sklicuje sestanke, na njih predseduje in vodi postopek, ...

Varnostni svet se sestaja na sestankih in na posvetovanjih. Prav na neformalnih posvetovanjih je opravljena večina razprave Varnostnega sveta, za njih pa je značilno, da potekajo brez zapisnikov in brez prisotnosti javnosti ali držav, ki niso članice Varnostnega sveta.

Javni, formalni sestanki so namenjeni sprejemanju odločitev. Čeprav ima Varnostni svet po poslovniku tudi za sprejemanje odločitev možnost zaprtih sestankov, so ti dejansko zelo redki. Javne so prav tako razprave, v katerih

članice razložijo svoja uradna stališča, občasno pa se organizirajo še odprti sestanki, ki omogočajo državam, ki niso članice Varnostnega sveta, da izrazijo svoja stališča.

Kadar so interesi neke države članice Združenih narodov (ki pa ni članica Varnostnega sveta) prizadeti, se lahko ta država udeleži razpravljanja o vsakem vprašanju, ki je predložen Varnostnemu svetu, vendar brez pravice do glasovanja. Prav tako brez pravice do glasovanja, se lahko povabi v Varnostni svet država, ki je stranka v sporu, ki ga Varnostni svet obravnava in pa država, ki ni članica OZN, vendar le, če je stranka v sporu in če izpolnjuje dodatne pogoje, ki jih določi Varnostni svet.

Vsaka država, ne glede na to ali je članica Združenih narodov ali ne, ima pravico do posvetovanja z Varnostnim svetom, kadar gre za izvajanje preventivnih ali prisilnih ukrepov na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine, če bi zaradi izvajanja le-teh zoper to državo nastale posebne ekonomske težave.

Večina temeljnih določb o delovanju Varnostnega sveta se nahaja v V., VI., in VII. poglavju Ustanovne listine, 30. člen Ustanovne listine pa določa pooblastila, s katerimi si Varnostni svet sam določi začasni poslovnik, ki je prav tako pomemben vir njegovega delovanja.

1.4. Sprejemanje odločitev

Temeljno pravilo glede odločanja v Varnostnem svetu je vsebovano v 27. členu Ustanovne listine. Varnostni svet sprejema odločitve z glasovanjem, pri čemer je potrebno ločiti med meritornimi odločitvami (vsebinska vprašanja o katerih odloča Varnostni svet) in proceduralnimi odločitvami (sklepi Varnostnega sveta o vprašanih postopka). Prav tako pa je potrebno na tem mestu omeniti razlikovanje med `sporom` in `situacijo`. Za `situacijo` velja, da jo lahko Varnostni svet kadarkoli obravnava po lastni presoji, ne da bi pri tem ustvarjal kakršnakoli pričakovanja, hkrati pa tudi oceni ali bi utegnila `situacija` ogrožati mir.

Vsak član Varnostnega sveta ima en glas, pri čemer ni predpisano obvezno število prisotnih članov za glasovalni postopek.

Za sprejemanje proceduralnih odločitev je potrebna večina devetih članic, kadar pa gre za meritorno odločanje pa morajo biti med temi devetimi glasovi tudi glasovi vseh petih stalnih članic. Za proceduralne odločitve ni potrebno soglasje stalnih članic, vendar pa je sam razvoj delovanja Varnostnega sveta zmanjšal pomen teh odločitev.

3. odstavek 27. člena vsebuje t.i. `pravico veta` stalnih članic Varnostnega sveta, kadar se sprejemajo meritorne odločbe. Izraz veto (lat. ugovarjam, prepovedujem) pomeni pristojnost stalne članice, da z ugovorom prepreči odločitve. Gre za pravo jedro sankcijskega sistema Združenih narodov, ki vpliva na sleherno akcijo Varnostnega sveta.⁶

Za aktiviranje prisilnega aparata na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine je tako potrebno soglasje petih članic, če nasprotuje le ena, ni mogoče izvršiti nobenega ukrepa. V primeru, da se stalna članica vzdrži glasovanja, s tem ne prepreči odločitve in zato vzdržani glas ne pomeni veta (kljub določbam 27. člena Ustanovne listine, ki predpisuje strožjo obveznost soglasja stalnih članic, se je v praksi uveljavilo, da vzdržnost stalnih članic pri glasovanju ne pomeni veta. Andrassy zato meni, daje prišlo do nastanka novega pravila običajnega prava in dejanske revizije Ustanovne listine)⁷. Takšen način pojmovanja veta, ki se je razvil v praksi ustreza potrebam stalnih članic saj lahko, kadar so v položaju, da imajo pomisleke glede neke odločitve, z svojim vzdržanim glasom ne preprečijo odločitve.

V novejši praksi se veto redko uporablja, kar je namreč nujno potrebno, saj grožnja blokiranja z vetom ali dejanski veto upočasnjujejo delovanje organizacije in zmanjšujejo njeno aktivnost, ki je nemalokrat nujno potrebna. Grožnja z vetom je bila večkrat uporabljena v času hladne vojne, ko je bilo delovanje Varnostnega sveta zaradi političnih napetosti in nesoglasij znotraj stalnih članic najbolj ohromljeno.

---

⁶ H.J. Morgenthau, Politika med narodi : Borba za moč in mir, DZS, Ljubljana 1995, str.415

⁷ J. Andrassy, Međunarodno pravo, str.417

Veto ima tri pomembne posledice. Prva je ta, da odpravlja možnost centraliziranih ukrepov proti kateri od stalnih članic, saj bi lahko dala stalna članica kot hipotetična žrtev prisilnih ukrepov dala veto na ugotovitev Varnostnega sveta, ki jo zahteva 39.člen Ustanovne listine (Varnostni svet mora ugotoviti, da obstaja grožnja miru, kršitev miru ali dejanje agresije, saj da s tem zakonsko podlago za uporabo prisilnih ukrepov oz. prejudicira možnost, da do takih pojavov sploh pride).

Druga posledica je ta, da če že Varnostnemu svetu uspe `pognati` prisilni aparat, lahko to stori samo proti državam, ki niso stalne članice Varnostnega sveta, saj edino te ne morejo z vetom onemogočiti ukrepov.

Kot lahko vidimo v dejanskem stanju politike dandanes, so države, ki niso stalne članice, povezane z eno ali več velesilami, ki gospodujejo v mednarodnih odnosih. Soglasje stalnih članic pri prisilnih ukrepih proti tem državam je torej v veliki meri odvisno bolj od razmerja sil med stalnimi članicami kot pa mednarodnega prava. Ob vsem tem pa se postavlja vprašanje ali bi potem katerakoli od teh držav, ki nimajo možnosti veta sploh omajala mednarodni mir, če pri tem ne bi imela podpore ali vsaj tihega soglasja velesile s katero je povezana⁸.

Kot zadnja posledica je ugotovitev, da veto odpravlja kvalifikacije, s katerimi skuša 51.člen Ustanovne listine podrediti pravico do kolektivne samoobrambe centralnemu sistemu VII. poglavja.

Združeni narodi bi morali postaviti učinkovite ovire proti boju za oblast, vendar pa je, kot lahko vidimo, Ustanovna listina zasnovana tako, da je to tam, kjer bi bilo najbolj potrebno nemogoče. Torej v odnosu do velesil ni postavljenih nobenih ovir njihovem boju za oblast.⁹

Tako kot ne more biti uresničena nobena meritorna odločitev brez pristanka vseh stalnih članic, tako tudi njegova reforma ali morda bolje rečeno celo sprememba Ustanovne listine ni možna brez izključne volje stalnih članic.

---

⁸ H.J. Morgenthau, Politika med narodi, str. 416

⁹ H.J. Morgenthau, Politika med narodi, str. 417

1.5. Razmerje med Generalno skupščino in Varnostnim svetom

Kot že rečeno ima Generalna skupščina splošna pooblastila, da razpravlja in daje priporočila o vprašanjih, ki se nanašajo na ohranitev mednarodnega miru in varnosti, ki so dana v njeno pristojnost v okviru Ustanovne listine.

Splošno pooblastilo Generalne skupščine omejuje 12. člen Ustanovne listine, ki ji prepoveduje dajati priporočila v zvezi s sporom ali situacijo, dokler poteka razprava v Varnostnem svetu. Za vsako vprašanje, za katerega je potrebna akcija, mora Generalna skupščina obvezno nasloviti takšno vprašanje na Varnostni svet preden ali pa po tem, ko o njem razpravlja.

Lahko bi rekli, da gre za subsidiarno pristojnost Generalne skupščine v odnosu do Varnostnega sveta.¹⁰ Dokler se Varnostni svet v nekem sporu ali situaciji ravna po Ustanovni listini, mu Generalna skupščina ne sme dajati priporočil, razen če Varnostni svet to od nje zahteva.

1.6. Resolucija `združeni za mir`

Že v začetnih letih svojega delovanja je v Varnostnem svetu prišlo do nasprotovanja med stalnimi članicami. Varnostni svet je v obravnavi Korejske vojne kljub odsotnosti delegata Sovjetske zveze sprejel sklepe o uporabi oborožene sile zoper napad Severne Koreje. Z namenom, da bi se v prihodnosti izognili težavam, ki bi lahko prinesla morebitna nasprotovanja med stalnimi članicami je Generalna skupščina 5. 11. 1950 sprejela resolucijo št. 377(V), poznano kot resolucijo `združeni za mir` (Uniting for peace)¹¹.

V tej resoluciji Generalna skupščina določa, da se lahko v primeru, če Varnostni svet zaradi pomanjkanja soglasja stalnih članov ne bi uspel izpolniti svoje prvenstvene naloge v zvezi z odgovornostjo glede ohranitve mednarodnega

---

¹⁰ V. Dimitrijević, Međunarodne organizacije, Suvremena administracija, Beograd 1971, str. 236

¹¹ Yearbook of the United Nations 1950, URL :

<http://unispal.un.org/UNISPAL.nsf/85255db800470aa485255d8b004e349a/ffaceabb01e7a04852562cb00569dae?OpenDocument> na dan 15.8.2009

miru in varnosti, potem ko je bil le-ta že ogrožen oz. rušen, se lahko Generalna skupščina sestane na nujnem posebnem zasedanju in priporoči potrebne kolektivne ukrepe. Pobudo za takšen sklic lahko da Varnostni svet z večino katerihkoli devetih članic ali večina članic Generalne skupščine.

Generalna skupščina lahko v takih primerih sprejme le priporočila in tudi s sprejeto resolucijo dejansko ne posega v pristojnosti Varnostnega sveta, določa le postopek za sklic zasedanja Generalne skupščine v nujnih razmerah.

V primeru, da je bil Varnostni svet blokiran z vetom pri izvajanju vsega potrebnega za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, se lahko Generalna skupščina skliče v 24-ih urah. V takih primerih sme Generalna skupščina priporočiti državam članicam kolektivne ukrepe, tudi uporabo oboroženih sil.

Ta zasedanja so v preteklosti pomembno prispevala k ohranjanju mednarodnega miru, po koncu hladne vojne pa je njihov pomen močno upadel, saj je nesoglasij med stalnimi članicami bistveno manj kot nekoč.

2. Poglavje : JEDRO PRISTOJNOSTI VARNOSTNEGA SVETA - MEHANIZMI ZA ZAGOTAVLJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

2.1. Vloga in pristojnosti Varnostnega sveta v sistemu OZN

Varnostni svet je dobil z Ustanovno listino prvenstveno odgovornost za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Države članice pa na podlagi 24. člena Ustanovne listine soglašajo, da Varnostni svet pri opravljanju svojih dolžnosti na temelju dane odgovornosti deluje v njihovem imenu.

Če pogledamo Ustanovno listino lahko vidimo, da je zakonodajalec za Varnostni svet predvidel dve skupini vprašanj, ki tvorijo jedro njegovih pristojnosti. Prvo skupino vprašanj sestavljajo načini mirnega reševanja sporov, ki so zapisana v VI. Poglavju Ustanovne listine, drugo pa akcije v primeru ogrožanja miru, kršitev miru ter agresivnih dejanj, ki so povzeta v VII. poglavju.

Za vsako skupino vprašanj je predviden drugačen tip odločitev, ki jih lahko Varnostni svet sprejme.

Kadar gre za mirno reševanje sporov, sme Varnostni svet dati priporočilo za miroljubno reševanje, če vse udeležene stranke v kateremkoli sporu tako zahtevajo (38. člen Ustanovne listine).

V primeru obravnavanja kršitev na podlagi VII. poglavja pa sme dati ali priporočila, ali pa odrediti obvezujoče ukrepe (39. člen Ustanovne listine).

Sklepi, ki jih Varnostni svet sprejme so obvezujoči, saj je v 25.členu Ustanovne listine zapisano, da vsi člani OZN soglašajo s tem, da sprejemajo in izvršujejo odločitve, ki jih Varnostni svet sprejme.

Za doseganje najpomembnejšega cilja Združenih narodov (ohranitev mednarodnega miru in varnosti), predvideva Ustanovna listina, kot že rečeno, dve vrsti mehanizmov. Spremenjene razmere v svetu za časa delovanja tega organa pa je v prakso uvedel še en mehanizem, ki ga Ustanovna listina sicer izrecno ne predvideva, vendar ogromno pripomore pri ohranitvi miru in

varnosti. Dejansko lahko govorimo torej o treh vrstah mehanizmov, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju.

VI. poglavje Ustanovne listine obravnava mehanizme mirnega reševanja sporov, ki sodijo v prvo skupino. V drugo skupino spadajo akcije ob ogrožanju miru, kršitvi miru in agresivnih dejanjih, ki so opredeljene v VII. Poglavju, tretja skupina mehanizmov pa ni izrecno predvidena, podlaga za njihovo ustanovitev je široka interpretacija Ustanovne listine, to pa so mirovne operacije.

Vsaka izmed omenjenih skupin mehanizmov ima različno funkcijo. Za razliko od sredstev mirnega reševanja sporov, ki so namenjena reševanju konfliktov, za katere se domneva, da bi utegnili ogrožati mednarodni mir in varnost, so kolektivne akcije namenjene ustavitvi vseh dejanj, ki na kakršenkoli način že ogrožajo mednarodni mir in varnost. Na območjih kjer je bil mednarodni mir že ogrožen, mirovne operacije vzpostavljajo mir ali opravljajo varnostno in radarsko službo.

2.1.1. MEHANIZMI ZA MIRNO REŠEVANJE SPOROV

Cilji in načela Združenih narodov vsebujejo idejo, naj bi vse države članice reševale svoje spore z mirnimi sredstvi na način, da se ne ogrožata pravičnost ter mednarodni mir in varnost. Omenjena ideja je nadgrajena in konkretizirana v VI. Poglavju Ustanovne listine OZN, ki v 33. členu našteva sredstva mirnega reševanja sporov.

33. člen Ustanovne listine poziva stranke v sporu, katerega nadaljevanje bi utegnilo ogrožati ohranitev mednarodnega miru in varnosti, naj si prizadevajo spor rešiti z naslednjimi sredstvi: s pogajanjem, z anketo, s posredovanjem, s spravo, z razsodništvom, s sodno rešitvijo, z obračanjem na regionalne ustanove in regionalne dogovore, ali pa z drugimi mirnimi sredstvi po njihovi lastni izbiri.

Poleg naštetih je potrebno omeniti še metodo dobrih uslug, ki v 33. členu Ustanovne listine OZN sicer ni omenjena, vendar se v praksi Združenih narodov pogosto uporablja. Bistvo omenjene metode je, da neka tretja oseba ali

nevpletena država pomaga v obliki posredovanja pri komunikaciji ali zagotovitvi nevtralnega terena brez vpletanja v kočljive točke spora.

Sodobno mednarodno pravo prepoveduje uporabo sile kot sredstvo za reševanje sporov, tako da je načelo mirnega reševanja sporov še posebej pomembno.

2.1.2. PRISILNI MEHANIZMI V PRIMERU OGROŽANJA IN KRŠITEV MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

Drugo skupino varnostnih mehanizmov opredeljuje VII. poglavje Ustanovne listine OZN, sestavljajo pa jih prisilni mehanizmi za posredovanje v primeru ogrožanja miru, kršitev miru in vseh vrst agresivnih dejanj.

Za opravljanje dolžnosti ohranjanja mednarodnega miru in varnosti Ustanovna listina podeljuje Varnostnemu svetu posebne pravice, ki mu omogočajo takojšnje in učinkovito ukrepanje. Varnostni svet lahko razišče vsak spor ali položaj, ki bi utegnil pripeljati do trenja med državami. Če spor preraste v oborožen spopad, je prva naloga Varnostnega sveta, da spopad čimprej zaustavi. Varnostni svet sme tudi odločati o uporabi prisilnih ukrepov, ekonomskih sankcij ali o kolektivnih vojaških akcijah.

Več o prisilnih mehanizmih, ki jih lahko uporablja Varnostni svet pri svojem delovanju sledi v poglavju o sistemu kolektivne varnosti na strani 23.

2.1.3. MIROVNE OPERACIJE

Mirovni operaciji Ustanovna listina eksplicitno ne opredeljuje, pa vendar si je danes pravzaprav nemogoče predstavljati celotnega sistema kolektivne varnosti brez njih. Nastale so na podlagi široke interpretacije Ustanovne listine OZN, ki organizaciji nalaga odgovornost za mednarodno varnost in mir.

Gre za svojevrsten kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja. Mirovne operacije so se razvile v izredno prilagodljiv in mednarodno sprejemljiv način nadzora ter preprečevanja

konfliktov, ki pa je hkrati učinkovit mehanizem podpore miroljubnim političnim rešitvam.

Ko govorimo o mirovnih operacijah je potrebno poudariti, da je pri tej obliki prizadevanj Združenih narodov za ohranitev mednarodnega miru in varnosti značilno to, da omenjeni cilj dosega tako z vojaškimi kot z nevojaškimi aktivnostmi, hkrati pa ni pomembno samo vzpostavljanje miru in varnosti ampak tudi ohranjanje omenjenega.

Funkcij mirovnih sil je tako več, tako vojaška (opazovanje, nadzor premirja, umika čet, nadzorovanje premikov vojaških enot, ipd.), kot tudi politična (pomoč pri vzpostavljanju politične oblasti, organizacija volitev, začasen prevzem administrativnih funkcij, ipd.) in humanitarna (nadzor in zagotovitev humanitarne pomoči, regulacija ter opazovanje begunskih tokov, ipd.).

So neke vrste institucija, ki pod okriljem Združenih narodov delujejo z namenom preprečevanja zaostritev odnosov ali razreševanja konfliktov, ki grozijo miru. Prav tako so namenjene lažšanju realizacije dogovorjenih sporazumov in stabiliziranju odnosov med sprtimi stranmi, ne da bi pri tem posegali v njihove pravice.

2.2. Široka interpretacija pooblastil Varnostnega sveta

Praksa dejavnosti Varnostnega sveta je v zgodovini njegovega delovanja zaradi novih groženj mednarodnemu miru in varnosti, ki jih je zaradi razvoja dogodkov prinesel čas, razvila mehanizme, ki niso predvideni v Ustanovni listini in so potrebni za doseganje ciljev, zaradi katerih je bila OZN ustanovljena.

Eden izmed takih primerov, so že omenjene **mirovne misije in operacije**. Razvile so se v zgodnjih letih delovanja Varnostnega sveta kot odgovor na pomanjkljivosti določila za ohranjanje miru v svetu, predvidenih v Ustanovni listini.

So jasn pokazatelj, da se lahko iz široke razlage Ustanovne listine razvijejo tudi trajne vsebine sistema kolektivne varnosti. OZN do sedaj še ni definirala samega pojma mirovnih operacij, vendar pa lahko na osnovi prakse z

gotovostjo trdimo, da je pojem skupen vsem akcijam Združenih narodov, ki imajo določene lastnosti. Te lastnosti pa so: sestavljene so iz civilnih in vojaških komponent različnih držav, njihovo formiranje in delovanje je pogojeno s soglasjem držav na čigar ozemlje so napotene, ne vstopajo v vojne operacije, ampak je njihova naloga da razdvajajo stranke v sporu ali vzdržujejo premirje. So predhodna stopnja končnih političnih rešitev za ogrožena območja.¹²

Naslednja takšna dejavnost, ki se je razvila zaradi dogodkov v preteklosti in jih Ustanovna listina izrecno ni predvidela so **dejavnosti proti terorizmu**. Varnostni svet je leta 2001 po terorističnem napadu na ZDA opredelil mednarodni terorizem kot takšno vrsto ogrožanja miru, ki zahteva trajno angažiranje Varnostnega sveta OZN (z resolucijo št. 1373, ki jo je Varnostni svet sprejel 28. septembra 2001, je na nov in sistematičen način uredil dejavnost in obveznost držav glede mednarodnega terorizma).

Varnostni svet je ustanovil odbor proti terorizmu in je kmalu postal eden najaktivnejših organov OZN. Nekaj let kasneje je ustanovil še protiteroristični izvršni direktorat, kot posebno enoto sekretariata. Omenjeni odbor proti terorizmu je dopolnil mehanizme kolektivne varnosti, uspeh njegovih aktivnosti pa je v veliki meri še vedno odvisen od sodelovanja držav.

Praksa odbora proti terorizmu je spodbudila vzpostavitev še ene dejavnosti in sicer **dejavnosti za preprečevanje širjenja orožij za množično uničevanje**. Ta dejavnost je vsebinsko in metodološko povezana z dejavnostjo proti terorizmu, saj obstaja nevarnost, da bi nevarni materiali ali orožja prišli v roke terorističnim skupinam.

Obe omenjeni dejavnosti sta najnovejši dejavnosti v praksi Varnostnega sveta in zato še neutrjeni vidik sistema kolektivne varnosti.¹³

---

¹² M. Paunović, Kolektivni sistem bezbednosti i Jugoslovenska kriza; Jugoslovenska kriza : pouke za međunarodno pravo : zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog 19.i 20.maja 2000. godine na Pravnom fakultetu u Nišu, Pravni fakultet, Niš 2001, str. 80

¹³ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 547

3. poglavje: SISTEM KOLEKTIVNE VARNOSTI

3.1. Splošno

V Ustanovni listini ljudstva Združenih narodov izražajo svojo odločnost, da bodo obvarovali bodoče rodove pred strahotami vojne, ki je človeštvu v preteklosti prizadejala toliko gorja in žalosti. V ta namen so se zavezala živeti v miru kot dobri sosede, združiti svojo moč, da se ohranita mir in varnost ter zagotoviti, da ne bodo uporabili oborožene sile, razen v skupnem interesu.

Ideja kolektivne varnosti se je pojavila že v času Društva narodov, obdržala pa se je kot osrednji cilj OZN.

Temeljna misel pri ustanavljanju Združenih narodov je bila določitev majhnega števila stalnih članic, petih `policistov`, katerih skupna volja je potrebna za uspeh prisilnih akcij, ki naj zagotovijo uspeh samega sistema. Določitev tega jedra sistema kolektivne varnosti in privilegiran položaj držav, ki to jedro tvorijo, je bila realistična rešitev, ki je prilagodila sistem kolektivne varnosti resničnim razmeram in povečala njegove možnosti za uspeh.¹⁴

Poleg kolektivne uporabe sile ima OZN na voljo več drugih instrumentov, ki lahko zagotovijo uspešnost akcije. Prav tako lahko deluje preventivno z urejanjem ekonomskih in socialnih vprašanj ter po poteh preventivne diplomacije.

Varnostni svet se lahko skliče kadarkoli je ogrožen mir, članice pa so obvezane, da izvajajo njegove odločitve. Ko je pred Varnostni svet postavljena grožnja miru, le-ta najprej pozove stranke v sporu, da ga rešijo po mirni poti, v kolikor pa pride do spopadov, skuša doseči premirje.

V obravnavanju določene situacije mora Varnostni svet najprej oceniti ali so razmere sploh takšne, da bi lahko ogrožale ali bi lahko ogrožale mednarodni mir in varnost. Če ocenijo, da je situacija takšna, lahko priporočijo določeno ravnanje prizadetim državam ali vsem državam članicam OZN, lahko pa tudi sprejmejo prisilne ukrepe v skladu s VII. poglavjem Ustanovne listine.

---

¹⁴ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 507

Prisilni ukrepi Varnostnega sveta so lahko oboroženi ali neoboroženi (neoborožene sankcije).

Kadar govorimo o prisilnih ukrepih je potrebno poudariti, da se Varnostni svet v večini primerov, ko gre za njihovo izrekanje sklicuje na VII. poglavje kot celoto in v zelo redkih primerih na posamezne člene zapisane tem poglavju.

Mehanizem kolektivne varnosti bo naperjen proti državam, ki bi na kakršenkoli način rušile mednarodni mir in varnost. Države članice OZN so se s sprejemom njene Ustanovne listine zavezale, da bodo dale OZN polno pomoč v vsaki akciji, ki bi jo ta začela v skladu z Ustanovno listino, hkrati pa se bodo vzdržale dajanja pomoči državam proti katerim se Združeni narodi lotevajo preventivne ali prisilne akcije (2. odstavek 5. člena Ustanovne listine).

3.2. Pravno dopustne oblike uporabe sile v mednarodnem pravu

Preden začnemo razpravo o oboroženih akcijah je potrebno povedati, da so kolektivni ukrepi ena od izjem mednarodnega načela prepovedi uporabe sile. Obstajata dve izjemi in sicer pravica države do samoobrambe in pa uporaba sile, ki jo v skladu s svojimi pristojnostmi odredi ali avtorizira Varnostni svet OZN.

Ob ustanovitvi OZN so se države članice soglasno odpovedale uporabi sile ter grožnji s silo, ki bi bila naperjena proti ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti katerekoli države. Prepoved uporabe sile je tako zapisana v Ustanovni listini, prešla pa je tudi v obče pravo. Kot že rečeno dopušča prepoved uporabe sile dve izjemi. Prepoved je široko sprejeta, problemi uporabe sile pa danes izvirajo predvsem iz razlage pravice do samoobrambe v konkretnih primerih ter iz pomanjkljivosti v praksi OZN.

Pravica do samoobrambe je mednarodno priznana kot naravna pravica države in je hierarhično višja od pravnega režima Ustanovne listine.

Samoobramba je opredeljena v 51. členu Ustanovne listine, države članice OZN pa so z Ustanovno listino sprejele tudi omejitev, da bodo to pravico uporabljale

samo, dokler Varnostni svet ne ukrene kar je potrebno za ohranitev miru in varnosti.¹⁵

Za presojo, ali je res šlo za samoobrambo, se v praksi uporabljata dva kriterija in sicer kriterij nujnosti ter kriterij proporcionalnosti. Torej dopustna je, ko druga sredstva za odvrnitev agresije niso več mogoča, pri tem pa je potrebno paziti, da ne bi prekoračili samoobrambe, saj lahko to vodi do samostojnega mednarodnega delikta. Ocena, kdaj sta pogoja nujnosti in proporcionalnosti je odvisna od okoliščin, v katerih je do samoobrambe prišlo.

Bistvo kolektivne varnosti pa ni več samo skupna kolektivna samoobramba, temveč kolektivno varovanje miru in skupen nastop zoper vsakega kršitelja.

3.3. Izjema od načela prepovedi intervencije

Pravica do suverenosti je temeljna pravica vsake države.

Varnostni svet lahko razmere v neki državi označi kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter odredi prisilne ukrepe. 7. odstavek 2. člena Ustanovne listine izrecno določa, da prepoved vmešavanja v zadeve držav članic `ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. Poglavju.` Takšna rešitev je z vidika mednarodne varnosti nujna, saj bi bilo s stališča mednarodnega prava nesprejemljivo, da bi država opravičevala svoje ogrožanje mednarodnega miru in varnosti s sklicevanjem na načelo nevmešavanja v njene notranje zadeve.

Zlasti področje kršitev človekovih pravic je bilo podvrženo veliki spremembi. Nekdaj širok obseg kršitev, ki so spadale v notranjo pristojnost je mednarodna skupnost močno skrčila, tako da so kršitve človekovih pravic postale predmet mednarodne pristojnosti in se z njimi ukvarjajo številni mednarodni organi.

---

¹⁵ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str 97

3.4. Ukrepanje Varnostnega sveta po VII. poglavju Ustanovne listine OZN

VII. poglavje Ustanovne listine daje pravno podlago za akcijo v primeru ogrožanja miru, kršitve miru, ter agresivnih dejanj. Gre za ključni del Ustanovne listine, ki dejansko podeljuje Varnostnemu svetu vsa najširša pooblastila, ki vključujejo tudi uporabo oborožene sile.

VII. poglavje Ustanovne listine je ena od izjem prepovedi uporabe oborožene sile, ter edina izjema od načela nevmešavanja v notranje zadeve držav. Že samo to nam jasno pokaže, kako pomembne in edinstvene pristojnosti daje s tem poglavjem Ustanovna listina Varnostnemu svetu.

V primeru ogrožanja miru, kršitve miru, ter varnosti ima Varnostni svet pristojnost izrekanje ne le pravno obvezujoče, ampak tudi prisilne ukrepe. Lahko pa se zgodi, da izreče samo priporočila. Ta možnost izbora je potrebna, saj utegne Varnostni svet v določenih kriznih situacijah oceniti, da so priporočila zadostna ali najprimernejša oblika angažiranja.¹⁶ Kadar pa Varnostni svet naloži državam obveznosti, pa mora to biti jasno razvidno iz besedila resolucije, s katero so bili ustrezni sklepi tudi sprejeti.

Šele ob koncu hladne vojne je Varnostni svet v večjem številu primerov uporabil svoje pristojnosti na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine, ter dal ukrepom prisilno naravo. Uvedenih je bilo več različnih vrst ekonomskih sankcij in pa `ciljanih sankcij`

3.4.1. OBOROŽENI UKREPI

V 39. členu Ustanovne listine najdemo podlago za prisilne ukrepe Varnostnega sveta. Ta člen pravi: »Varnostni svet bo ugotovil, ali obstaja grožnja za mir, kršitev miru ali dejanje agresije, in bo odločil, kakšni ukrepi bodo povzeti v skladu z 41. in 42. členom, da bi bila mednarodni mir in varnost ohranjena ali obnovljena.«

---

¹⁶ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 346

Varnostni svet in ne posamezna država članica avtoritativno določa, v katerih primerih bo prišlo do prisilnih ukrepov

Uporaba sile poteka v drugačnih oblikah, kot jih predvideva 42. člen Ustanovne listine. Ne gre za oboroženo akcijo samih Združenih narodov, ampak gre za obliko, pri kateri se avtorizira uporaba sile, ki jo dejansko izvede skupina držav članic ali regionalna organizacija. Poseben primer avtorizacije sile je tudi oblika mirovne operacije OZN z elementi prisile.

Tudi obstoječe organizacije za kolektivno samoobrambo (največjo moč med temi organizacijami ima zveza Nato, ki je nastala na podlagi 51. člena Ustanovne listine leta 1949) in varnostno sodelovanje delujejo pod vodstvom Varnostnega sveta ali pa vsaj usklajeno z njim.

Odločbe, ki jih Varnostni svet sprejme na podlagi VII. poglavja so za vse države članice pravno zavezujoče, če tako določi Varnostni svet. To pa samo potrjuje že omenjeno splošno pravilo iz 25. člena Ustanovne listine.

Njihov obvezujoč značaj pa končno potrjuje še 49. člen, v katerem je določeno, da se člani OZN združujejo zaradi vzajemne pomoči pri izvrševanju ukrepov o katerih je odločil Varnostni svet.

Zanimivo je, da je vse do danes ostal nerealiziran 43. člen Ustanovne listine, s katerim so članice prevzele obveznost, da bodo na podlagi osebnih sporazumov dale Varnostnemu svetu na razpolago potrebne oborožene sile, pomoč in ugodnosti, vključno s prehodom preko njihovega ozemlja. Ta obveznost ni bila realizirana v smislu obstoja posebnih sporazumov, ampak s pomočjo prostovoljne pripravljenosti posameznih držav za sodelovanje. Izvedba prisilnih kolektivnih sankcij je torej možna le na prostovoljni ad hoc osnovi.

V primerih, ko je prišlo do ogrožanja, kršitev miru ali agresivnih dejanj, lahko Varnostni svet preden odloči o kolektivnih ukrepih ali priporočilih, s katerimi bi pomiril situacijo, določi ustrezne začasne ukrepe in pozove prizadete stranke, naj se jim podredijo. O vrsti začasnih ukrepov odloči po prostem preudarku, ti ukrepi pa ne smejo posegati v pravice, zahtevke ali položaj prizadetih strank. Za

stranke začasni ukrepi sicer niso pravno zavezujoči, vendar pa mora Varnostni svet njihovo neizpolnitev upoštevati pri nadaljnjem odločanju.

Začasne ukrepe lahko razumemo kot prehodno obliko med klasičnimi načini mirnega reševanja sporov in klasično opredeljeno prisilo.

Poleg ukrepov vojaškega značaja ima Varnostni svet na voljo tudi ukrepe, ki ne vključujejo neposredne uporabe sile in jih imenujemo neoborožene sankcije. Kadar se Varnostni svet ne odloči za uporabo neoboroženih sankcij, ker meni, da ne bodo prinesli želenih učinkov, ali pa je takšne sankcije že izrekla in le-te niso razrešile konfliktne situacije, poseže Varnostni svet po kolektivni akciji, ki vključuje oboroženo silo. Takšna akcija se izvede z zračnimi, kopenskimi in pomorskimi silami držav članic OZN, lahko pa vključuje tudi demonstracije, blokado, ter druge vojaške operacije.

Ustanovna listina je za svetovanje in pomoč Varnostnemu svetu glede vseh vprašanj, ki se nanašajo na vojaške potrebe za ohranitev mednarodnega miru in varnosti predvidela ustanovitev **odbora vojaškega štaba**, temu pomožnemu organu pa je namenjen 47. člen Ustanovne listine.

Odbor se, kot že rečeno ukvarja z vsemi vprašanji, ki se nanašajo na vojaške potrebe za ohranitev miru in varnosti, na razporejanje in poveljevanje silam, ter na nadzor oboroževanja in razorožitve. Sestavljajo ga načelniki štabov stalnih članov Varnostnega sveta ali njihovi zastopniki. Odbor povabi vsakega člana OZN, ki v njem ni stalno zastopan naj se mu pridruži takoj, ko učinkovito izpolnjevanje nalog odbora terja sodelovanje tega člana pri delu odbora.

Odbor vojaškega štaba je podrejen Varnostnemu svetu in odgovoren za strateško vodstvo vseh oboroženih sil, ki so Varnostnemu svetu dane na razpolago.

Državo, ki da na razpolago svoje oborožene sile Varnostnemu svetu bi lahko šteli za začasno članico Varnostnega sveta. Na povabilo Varnostnega sveta lahko takšna članica sodeluje pri odločanju o uporabi oddelkov njegovih oboroženih sil, glas takšnega člana pa je v tem primeru izenačen z glasom nestalnega člana Varnostnega sveta.

Odbor vojaškega štaba je tudi edini stalen pomožen organ, ki so mu namenjene določbe v Ustanovni listini, kar nakazuje njegovo pomembno nalogo, ki jo ima v zagotavljanju ciljev OZN.

3.4.2. NEOBOROŽENE SANKCIJE

Sistem kolektivne varnosti vsebuje poleg oboroženih sankcij možnost neoboroženega ukrepanja zoper državo, ki krši njegova pravila. Za uporabo tega sredstva je potrebna presoja vseh okoliščin in ocena, ali se lahko s takšnimi ukrepi doseže želeni učinek.

Ustanovna listina predvideva neoborožene sankcije v 41. členu, na podlagi katerega se lahko Varnostni svet odloči, ali bo neoborožene ukrepe uporabil ali ne. Ta člen hkrati navaja možne oblike sankcij, med katere sodijo popolna ali delna prekinitve ekonomskih odnosov, železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov (42. člen Ustanovne listine).

V obdobju med leti 1945 in 1990 je Varnostni svet v praksi uporabil neoborožene sankcije dvakrat in sicer embargo na izvoz orožja leta 1963 zoper Južno Afriko (resolucija št. 181), ter trgovinske sankcije leta 1966 zoper Južno Rodezijo (resolucija št. 232).

Tudi na tem področju so se razmere spremenile po koncu hladne vojne in Varnostni svet je tako postal pripravljen in sposoben izrekat raznovrstne neoborožene sankcije. Namen teh sankcij je bil doseči spremembo ravnanja določene države, ali pa določene politične skupini v primerih, ko je ocenil, da je ogrožen mednarodni mir.

Z uvedbo trgovinskih sankcij zoper Irak leta 1990 z resolucijo 661 se je začelo novo obdobje, ki je instrument sankcij razvilo v nove razsežnosti.¹⁷ Celoten sistem sankcij zoper Irak v obdobju med leti 1990 in 2003 je vključeval širok razpon ukrepov, med katerimi je bil najpomembnejši naftni embargo. Irak je zaradi prepovedi prodaje nafte izgubil dohodke, kar pa mu je onemogočilo, da

---

¹⁷ D.Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 525

bi uvažal potrebno blago. Poleg tega je bilo Iraku izrecno prepovedano prodajati orožje in blago, ki bi lahko služilo za vojaške namene. Naftni embargo je bil za državo z naftno ekonomijo izredno oster. Tudi po avtorizirani vojaški akciji zoper Irak se je Varnostni svet odločil ohraniti sankcije z namenom zagotoviti dejansko razorožitev Iraka. Več o situaciji v Iraku sledi v drugem delu naloge.

Skrb Varnostnega sveta je bila v vseh preteklih primerih neoboroženih sankcij usmeritev na tiste dejavnosti, ki lahko najbolj ogrozijo mir, hkrati pa je bila potrebna pazljivosti, da se s temi sankcijami ne dodajo novi humanitarni primeri. Načeloma lahko pritrdimo, da imajo omejene sankcije manj škodnih učinkov in so lahko hkrati bolj učinkovite kot široke prepovedi trgovanja.¹⁸

Varnostni svet za vsak sankcijski režim ustanovi poseben odbor. Ta odbor nadzira izvajanje sankcij, rešuje sprotna vprašanja in poroča Varnostnemu svetu, kadar je to potrebno zaradi predlaganih sprememb v režimu. Vsak sankcijski odbor sestavljajo vse članice Varnostnega sveta, odbor pa odloča na podlagi konsenza. Takšna praksa zahteva skrbna in dolgotrajna pogajanja o vsakem vprašanju, zaradi česar je izvajanje sankcijskega režima še posebej zahtevno. Dostikrat imajo ti odbori opravka s problemi sosednjih držav, ki jih prizadenejo sankcije. V 50. členu Ustanovne listine je določeno, da ima vsaka država, za katero so zaradi ukrepov Varnostnega sveta nastale "posebne ekonomske težave, pravico posvetovati se z Varnostnim svetom o reševanju teh težav". Čeprav prizadete države večkrat zahtevajo posvetovanja s sankcijskim odborom, niti Varnostnemu svetu niti kateremukoli drugemu organu OZN do sedaj ni uspelo predlagati metod, ki bi jim dejansko pomagale. Trgovinske sankcije povzročijo bistveno več težav sosednjim državam kot ciljane sankcije, kar je eden izmed razlogov, da se Varnostni svet usmerja k slednjemu tipu.

Učinkovitost samih sankcij je odvisna od stopnje sodelovanja držav članic pri njihovem izvajanju, posebno mesto med njimi pa imajo prav sosednje države.

---

¹⁸ D.Türk, Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu, Mladinska knjiga, Ljubljana 1994, str.529

Praksa Varnostnega sveta je pokazala, da tiste sankcije, ki so zasnovane preširoko, praviloma ne dosežejo nameravanega učinka in v veliki meri povzročijo humanitarne probleme. Splošno gledano so ciljane sankcije bolj učinkovito sredstvo kot pa splošne ekonomske sankcije.

Na podlagi 41. člena Ustanovne listine je Varnostni svet leta 1993 ustanovil ad hoc haaški mednarodni kazenski tribunal za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na območju nekdanje Jugoslavije od 1. januarja 1991 dalje. Leta 1994 je bil podoben tribunal ustanovljen še za Ruando.

II. DEL: DELOVANJE VARNOSTNEGA SVETA NA PODLAGI VII. POGLAVJA USTANOVNE LISTINE NA PRIMERU KOREJE, IRAKA, KOSOVA IN AFGANISTANA

1. KOREJA – PRVI PRIMER UPORABE MEDNARODNIH VOJNIH SIL V PRAKSI ZDRUŽENIH NARODOV

1.1. ZGODOVINSKO OZADJE – DRŽAVLJANSKA VOJNA V KOREJI LETA 1950

Koreja je izredno pomembna strateška dežela, zaradi česar so se za prevlado v njej že pred desetletji borile svetovne velesile. Leta 1950 je prišlo med Severno in Južno Korejo do državljanske vojne, kar pa so velesile s pridom izkoristile in se tako na eni, kot na drugi bojeviti strani, posredno borile za svoje interese. Vojna v Koreji je predstavljala nekakšen začetek hladne vojne med ZDA in Sovjetsko zvezo, ki je v nadaljevanju trajala še približno štirideset let.

Med drugo svetovno vojno je Korejo okupirala Japonska, pred koncem vojne (med leti 1943 in 1945) pa so se z več deklaracijami zavezniške sile zavezale, da bo Koreja pridobila neodvisnost. ZDA so pod predsedstvom H. Trumana predlagale, da se Japonska vojska južno od 38. vzporednika preda ameriški vojski, severno od 38. vzporednika pa vojski Sovjetske zveze. Sovjetska zveza je na predlog pristala, to pa je kasneje povzročilo popolno razdvojitve obeh Korej, pri čemer je bil njen severni del pod sovjetsko stalinističnim vplivom, za katerega je bila značilna komunistična ideologija, južni del pa pod vplivom ZDA. Decembra 1945 je bil podpisan Moskovski sporazum, s katerim je bila nad Korejo določena začasna vojaška uprava Sovjetske zveze in ZDA, njuna skupna komisija pa naj bi določila metode za ustanovitev začasne vlade¹⁹.

---

¹⁹ Yearbook of the United Nations 1947-48, URL : <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/6199d7529e2481a385256299006e8e4f?OpenDocument> na dan 5.8.2009

Rezultat rivalstva med velesilama je bil sporazum o vzpostavitvi začasne vlade in neodvisnosti Koreje.

Septembra 1947 je bil problem predložen Generalni skupščini OZN, ki je določila izvedbo volitev v Koreji, katerih rezultat naj bi bila nacionalna vlada, ki bi zastopala Korejo.

Volitve, kot si jih je zamislila Generalna skupščina so leta 1949 izvedli samo v južnem delu Koreje (meja med severno in južno Korejo poteka po 38. poldnevniku, torej so bile volitve izvedene zgolj južno od 38. poldnevnika), ki je bil pod okupacijo ZDA, v severnem delu to ni bilo mogoče. Volitve v južni Koreji so bile razveljavljene, prav tako pogajanja o miroljubni združitvi Koreje (resolucija št.195 (III.)), hkrati pa je Generalna skupščina zahtevala umik okupacijskih sil iz vse Koreje.

Na jugu dežele je tako nastala Republika Koreja, v severnem delu pa se je formiral Ljudski svet Severne Koreje, ki je že leta 1948 izvedel volitve v Ljudsko skupščino celotne Koreje. Medtem ko je Južno Korejo priznalo več zahodnih držav, so Severno priznale le socialistične države. Nastali sta dve državi in dva politična koncepta združitve.²⁰ Takoj zatem sta se obe državi začeli naglo oboroževati.

Dne 25. junija 1950 so Severnokorejske čete vkorakale v Južno Korejo in se napotile proti glavnemu mestu Seulu. Nekaj ur kasneje je Severna Koreja po radiu objavila vojno proti južni Koreji. Istega dne je Varnostni svet začel obravnavati pritožbo ZDA v zvezi z napadi na Republiko Korejo, ki je tako kot že poprej Generalna skupščina, obravnaval Republiko Korejo kot suvereno državo. Vprašanje agresije zoper omenjeno suvereno državo je Varnostni svet obravnaval brez povabila predstavnikov LR Koreje k razpravi.

ZDA so čutile, da je ogrožen njihov položaj v vzhodni Aziji, tako je na njihovo pobudo Varnostni svet obsodil Severno Korejo kot agresorko.

Med začasno odsotnostjo sovjetskega predstavnika Jakoba A. Malika se namreč iz protesta proti navzočnosti predsednika nacionalistične Kitajske²¹ seje ni

---

²⁰ D.Türk, Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in mednarodnem pravu, str. 93

²¹ C. Hünermann, Kronika 20.stoletja; 1950-1959, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1999, str. 22

udeležil, je Varnostni svet uporabil vsa pooblastila, ki mu jih daje VII. poglavje Ustanovne listine in pooblastil ZDA, da so intervenirale v LR Koreji.

Severna Koreja se ni zmenila na zahtevo ZN po umiku, tako je 27. junija Varnostni svet ustanovil vojaške enote ZN.

Sile OZN so kmalu porazile korejsko vojsko in v Generalni skupščini so se začele pojavljati predlogi za združitev Koreje, kar pa je sprožilo protiakcijo Ljudske republike Kitajske. Njene sile so oktobra začele z intervencijo v Severni Koreji in sile OZN so se morale umakniti.²²

Porazi, ki so jih doživljale sile OZN in pa celoten razvoj dogodkov konec leta 1950, so do skrajnosti zaostri odnose med svetovnimi velesilama. Hkrati pa se je začelo iskanje premirja in miroljubnih rešitev korejskega vprašanja.

Od aprila 1951 naprej so potekala pogajanja o premirju, ki je bilo sklenjeno v Panmundžonu junija 1953. Naslednje leto je bila sklicana politična konferenca, kot je določal sporazum o premirju, vendar korejskega vprašanja niso uspeli rešiti. Komisija Združenih narodov za združitev in obnovo je ostala v državi vse do leta 1973, ko jo je Generalna skupščina razpustila zaradi odločitve članic na podlagi konsenza.

Vojna, ki je trajala 3 leta, je povzročila neizbrisen pečat na korejskem polotoku, saj je zahtevala ogromno število človeških žrtev, pri čemer se navajajo različni podatki.

Po neuradnih ocenah je v treh letih vojne v bojih izgubilo življenje skupno več kot 5 milijonov ljudi, od tega okrog 3 milijone civilistov.²³

Meja med obema Korejama je še vedno najbolj zastražena meja na svetu.

1.2. POSREDOVANJE VOJAŠKIH SIL ZDRUŽENIH NARODOV

Kot že rečeno, v primeru Koreje je prišlo do dejanske uporabe pooblastil zapisanih v VII poglavju Ustanovne listine. Akcija, ki je stekla je zgodovinsko gledano pomemben premik v razvoju dela Varnostnega sveta.

---

²² D.Türk, Načelo neintervencije, str. 94

²³ Kronika 20.stoletja; 1950-1959, str.23

V resoluciji št. 82, ki je bila sprejeta 25. junija 1950 je Varnostni svet priporočil državam članicam, naj Republiki Koreji pomagajo na način, da bo lahko odbila oborožen napad in ponovno vzpostavila mir in varnost na tem območju, hkrati pa naj se vzdržijo vseh dejanj, ki bi lahko pomagala severni Koreji. Južna Koreja je bila razglašena za žrtev, severna za agresorja.

Dva dni kasneje je Varnostni svet sprejel resolucijo št. 83 v kateri je ugotovil ogrožanje miru, povelje nad vojaškimi silami pa je bilo zaupano ZDA, ki pa so brez kakršnihkoli nadaljnjih posvetovanj z Združenimi narodi angažirale največji del vojaški sil za odvrčanje agresorja. ZDA so namreč še isti dan ukazale svojim zračnim in pomorskimi silam naj dajo kritje in podporo četam južnokorejske vlade, kasneje pa so odobrile tudi uporabo kopenskih sil.²⁴

Tretja v nizu, resolucija št. 84 je bila sprejeta 7. julija istega leta. Resolucija je od ZDA zahtevala, da določijo poveljnika skupnih oboroženih sil in jim pri tem dopustila delovanje pod zastavo OZN.

Varnostni svet je zaprosil vse države članice naj mu pošljejo vojaške sile v skladu s prejšnjimi resolucijami. Kontingente je poslalo šestnajst držav in čeprav je Korejska vojna sicer potekala pod pokroviteljstvom Združenih narodov, so jo dejansko vodile ZDA.

Takšna uporaba oboroženih sil je izzvala posledice, ki jih čutimo še danes²⁵, hkrati pa je ta improvizirana akcija odkrila vse pomanjkljivosti sistema iz VII. poglavja Ustanovne listine.²⁶

Vse izmed naštetih sej Varnostnega sveta so potekale brez navzočnosti sovjetskega predstavnika, ki se iz protesta zoper Kitajskega predstavnika iz Tajvana šest mesecev sej Varnostnega sveta sploh ni udeleževal (mesto Kitajske je namreč zavzel predstavnik vlade iz Tajvana in ne vlade iz Pekinga, Sovjetska zveza pa je s svojim dejanjem izražala protest, ker Varnostni svet ni rešil vprašanja predstavništva Ljudske republike Kitajske).

---

²⁴ Temeljni podatki o Združenih narodih, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1978, str.30

²⁵ Paunović Milan, Kolektivni sistem bezbednosti i Jugoslovenska kriza; Jugoslovenska kriza : pouke za međunarodno pravo : zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog 19.i 20.maja 2000. godine na Pravnom fakultetu u Nišu, Pravni fakultet, Niš 2001, str.78

²⁶ V. Degan, Međunarodno pravo, Pravni fakultet, Rijeka 2000, str.789

To pa je tudi edini razlog, da je lahko Varnostni svet sprejel vse tri resolucije. Na začetku avgusta se je sovjetski predstavnik vrnil v Varnostni svet in z vetom blokiral vse nadaljnje akcije, vendar ni mogel zaustaviti že nastalega stanja. Očitki Sovjetske zveze, da so resolucije sprejete v odsotnosti njihovega predstavnika neustavne, niso pomagali.

Poleg Sovjetske zveze je tudi Ljudska Republika Kitajska zavrnila sklepe Varnostnega sveta kot protipravne²⁷.

1.3. POGLEDI NA REŠITEV `KOREJSKEGA VPRAŠANJA`

V zvezi z omenjenimi intervencijami se pojavlja vprašanje, ali so bile sploh potrebne. Če bi velesile v letih 1945-48 našle poti za uresničitev samoodločbe korejskega naroda se kasnejša vprašanja intervencije verjetno sploh ne bi pojavila.²⁸

Razvoj, ki je omenjen, je korejskemu narodu praktično onemogočil pravico do samoodločbe, prav tako pa se je zaradi situacije v južni Koreji (oblast opirajoča na okupacijske sile) pojavljalo vprašanje učinkovitosti oblasti.

Intervencija v Koreji je imela dve veliki posledici.

Leta 1950 je bila na predlog ZDA in še nekaterih drugih držav na zasedanju Generalne skupščine sprejeta resolucija poznana kot `združeni za mir` (Uniting for peace), ki je bila podrobneje razložena že v prvem delu.

Druga posledica pa se občuti še danes. Razmere na Korejskem polotoku so še vedno zelo napete in lahko vsak čas izbruhnejo. Odnosi med Severno in Južno Korejo so še dandanes izredno slabi, delno krivdo za to pa lahko pripišemo tudi temu, da Varnostni svet leta 1950 ni ukrepal na način kot ga predvideva Ustanovna listina.

Kot že rečeno, korejskemu narodu je bila kratena pravica do samoodločbe, kar je bil najverjetneje eden najmočnejših razlogov za začetek vojne. Ko pa je do vojne prišlo, pa je bila ta dejansko krinka za boj velesil za prevlado v tej

---

²⁷ Temeljni podatki o Združenih narodih, str. 30

²⁸ D.Türk, Načelo neintervencije, str.94

strateško pomembni deželi. Prikrita intervencija ZDA pod okriljem Združenih narodov na eni strani, ter intervencija Ljudske republike Kitajske, ki se ji je kasneje pridružila še Sovjetska zveza na drugi strani, je bil prvi resen konflikt v času hladne vojne, ki se je kasneje samo še stopnjeval.

Varnostni svet je v primeru Koreje sprejel odločitev o uporabi orožja brez prisotnosti ene izmed stalnih članic, katere pravica je uporaba veta.

Prav zaradi tega se je že na začetku delovanja Varnostnega sveta pojavilo vprašanje legitimnosti njegovega ravnanja, kar pa je pustilo močan pečat na avtoriteti tega najpomembnejšega organa Združenih narodov.

Sprti strani sta sicer podpisali sporazum o premirju leta 1953, vendar do mirovne pogodbe nikoli ni prišlo, tako da vse do danes ne moremo govoriti o dejanskem miru v Koreji.

Primer Koreje je jasen dokaz, da je lahko posledica vmešavanja velesil, tako kratkoročno kot dolgoročno, katastrofalna.

2. IRAK – boj za prevlado v Perzijskem zalivu

2.1. ZGODOVINSKO OZADJE ZALIVSKIH VOJN

Bližnji vzhod je bil že dolgo središče napetosti in sporov. Glede na to, da po njem potekajo nekatere najpomembnejše trgovske poti na svetu in da so tam dragocene zaloge nafte, je bilo vmešavanje zunanjih sil že v preteklosti neizogibno.

Irak je bil po sklepu Društva narodov med leti 1920 in 1932 britansko mandatno ozemlje. Leta 1921 je Velika Britanija priznala emirja Ahd Fejsala za kralja Fejsala in britanski vpliv v monarhiji je bil zelo močan.²⁹ Do padca monarhije je prišlo leta 1958, politična nasprotja pa so se končala leta 1968 s prevratom, ki mu je sledil hiter gospodarski in družbeni razvoj.

Zaradi nepopustljivosti v zunanji politiki je bil Irak pogosto osamljen v arabskem svetu.

Že takoj po prevzemu oblasti je Iraški diktator Sadam Husein izkoristil domnevno notranjepolitično slabost sosednje države Iran (po šahovem padcu leta 1979 je v Iranu prevzel oblast revolucionarni vodja ajatola Homeini) in jo sklenil napasti. Neposredni povod za spopad je bil spor glede meje pri Šat el Arabu³⁰, poleg tega pa je želel Irak zasesti upravno področje Kuzistan, pomembno strateško področje zaradi nahajališč nafte.

Dejansko je bila vojna, ki je sledila, imenovana Iransko-iraška vojna, boj za prevlado v Perzijskem zalivu.

Husein je ocenil, da se mnogi arabski voditelji, pa tudi zahodni voditelji bojijo širitve islamske revolucije po iranskem vzorcu in da ima množično podporo za akcijo, ki jo je nameraval izvesti. Husein je leta 1980 napadel Irak z `bliskovito akcijo`, ki pa se je kmalu spremenila v pozicijsko vojno, v kateri je najbolj

---

²⁹ R. Blake, Oxfordova enciklopedija zgodovine, Od 19.stoletja do danes, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1993, str.112

³⁰ Šat el Arab je reka, ki teče od sotočja Evfrata in Tigrisa do izliva v Arabsko-Perzijski zaliv. Meja med Irakom in Iranom poteka po tej reki in je jabolko spora med državama.

trpelo civilno prebivalstvo obeh držav. Po hudih bojih je Teheranu uspelo zaustaviti iraško ofenzivo. Poleg vojaških akcij sta obe vojskujoči se strani skušali prizadeti nasprotnika tudi gospodarsko. Goreli so naftovodi, prekladalne postaje in skladišča. Irak in Iran sta leta 1985 začela z bombandiranjem velikih mest, z namenom da bi na ta način prisilila nasprotnika k sklenitvi miru.

Leta 1987 se je začelo novo obdobje Iraško-iranske vojne. Iran je v Perzijskem zalivu in njegovi okolici prepovedal plovbo trgovskim ladjam, zato so ZDA in druge države začele na to območje pošiljati spremljevalne ladje. Irak pa je v tej vojni prvič uporabil bojne pline, kar pa je mednarodna skupnost ostro obsodila.³¹ Varnostni svet OZN je sprti strani leta 1988 pozval k ustavitvi spopadov, k čemer je Irak privolil, Iran pa ne. Eden najbolj krvavih spopadov 20. stoletja se je končal po spretno izpeljanih pogajanjih pod vodstvom generalnega sekretarja OZN Pereza De Cuellara. Junija leta 1988 je prišlo do sklenitve premirja, avgusta pa do podpisa premirja med državama. Sklenjeno premirje je vzpostavilo negotov mir, svet pa je dobil opomin, kakšna nevarnost lahko grozi z Bližnjega vzhoda.

Irak ni užival podpore zahoda samo med vojno, ampak se je lahko tudi po vojni zanesel na podporo ameriških kolegov. Kongres je sicer premišljeval o sankcijah proti Iraku zaradi kršenja človekovih pravic, vendar so nekateri vplivni senatorji Husseinu zatrdili, da bo ameriški predsednik vložil veto proti kakršnimkoli sankcijam nasproti Iraku.³²

Irak je pričakoval, da bo v Iraško-iranski vojni dosegel hitro zmago, nazadnje pa je država dosegla skoraj popoln bankrot. V želji, da bi znova pridobil izgubljeno iraško gospodarsko blaginjo, je Sadam Husein izvedel invazijo na sosednjo državico Kuvajt.

Iraške čete so 2. 8. 1990 vkorakale v sosednji, vojaško šibkejši in z nafto bogati emirat Kuvajt, ter ga razglasile za iraško 19. upravno okrožje.

S tem je hotel Husein pridobiti boljši dostop do Perzijskega zaliva in dobiti nadzor nad bogatimi naftnimi zalogami na tem območju. Glede na to, da je

---

³¹ Uporaba kemičnega in bakteriološkega orožja je v mednarodnem pravu prepovedana z Ženevskim protokolom sprejetim leta 1925

³² Wikipedija, Zalivska vojna, URL : http://sl.wikipedia.org/wiki/Zalivska_vojna na dan 4.8.2009

Kuvajt pomembni naftni dobavitelj ZDA, je iraški diktator s svojim režimom ogrozil ameriške interese. Po neprikritih grožnjah ZDA, da bodo zasedbo končale s silo, je poskušal Husein prikazati spor kot boj zahodnega sveta proti Arabcem.

Mednarodna skupnost je skoraj soglasno obsodila napad in OZN je uvedla sankcije proti Iraku. Varnostni svet OZN je sprva uvedel gospodarske ukrepe, sledila pa jim je mobilizacija sil vojaške koalicije devetindvajsetih držav pod vodstvom ZDA.

Intenzivna diplomatska dejavnost je bila neuspešna, zato je 17. januarja sledil silovit letalski napad, ki so ga izvedli zavezniki. Mesec dni kasneje so združene sile v nagli vojni po kopnem prodrle na iraško in kuvajtsko ozemlje ter pretrgale iraško zasedbo Kuvajta. Operacija Puščavski vihar, kot so jo imenovalе sile Združenih narodov pod poveljstvom generala Normana Schwarzkopfa je trajala od 24. do 28. februarja. V tem času so zavezniške sile pregnale iraške enote iz Kuvajta.

Ko se je pokazalo, da je prihodnost diktature Sadama Huseina in njegove stranke ogrožena, je Irak sprejel vse resolucije Varnostnega sveta OZN o Kuvajtu in privolil v ustavitev ognja.³³

Konec februarja je Husein, potem ko je zažgal 700 kuvajtskih naftnih črpališč sprejel pogoje za sklenitev premirja, ki so mu jih postavili Združeni narodi.

2.2. POSREDOVANJE VARNOSTNEGA SVETA V IRAKU LETA 1990

Vojaška intervencija v Iraku je do danes edina intervencija, ki je bila avtorizirana s strani Varnostnega sveta in v celoti vodena tako, kot predvideva VII. poglavje Ustanovne listine. Pa vendar so se tudi v tem primeru ni šlo brez napak, ki so zaznamovale delo Varnostnega sveta.

Istega dne kot je Irak napadel Kuvajt, je Varnostni svet soglasno sprejel resolucijo št. 660. Z omenjeno resolucijo je obsodil Iraško invazijo na Kuvajt in zahteval, da se Irak takoj in brezpogojno umakne iz emirata.

---

³³ I. Crofton, Družinska enciklopedija Guinness, Slovenska knjiga, Ljubljana 1998, str. 455

6. avgusta je sledila nova resolucija (resolucija št. 661), s katero so bile uvedene ekonomske sankcije zoper Irak, ki pa žal niso dosegle namembnega učinka. Tudi to ni zaustavilo Iračanov. Ekonomske sankcije so vključevale dosti ukrepov, najpomembnejši med njimi je bil naftni embargo, kar je za državo z naftno ekonomijo pomenilo hud udarec. Prav tako je Varnostni svet prepovedal Iraku prodajati orožje in drugo blago, ki služi vojaškim namenom.

Tri dni kasneje je sledila resolucija št. 662. Z njo je Varnostni svet razglasil aneksijo Kuvajta kot nično in neobstoječo, ter pozval države članice, da jo obravnavajo kot takšno, hkrati pa je še vedno pozival iraško vojsko, da se umakne iz Kuvajta.

Na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine je Varnostni svet v resoluciji št. 664 od Iraka zahteval, da dovoli in omogoči državljanom tretjih držav, da lahko zapustijo iraško ozemlje in pri tem ne ogrožajo njihove varnosti in zdravja.³⁴

V nizu resolucij, ki so sledile, Varnostni svet ni uspel zaustaviti Iraka in doseči, da bi se ta umaknil iz Kuvajta. Irak resolucij ni spoštoval in se nanje pravzaprav sploh ni odzival, tako da je Varnostni svet 29. novembra 1990 sprejel resolucijo št. 678, ki je dala Iraku zadnjo možnost, da izpolni obveznosti, ki mu jih nalagajo vse prejšnje resolucije in se končno umakne iz Kuvajta. Hkrati pa je Varnostni svet s to resolucijo pooblastil vse države, ki so sodelovale z vlado Kuvajta, da `uporabijo vsa potrebna sredstva`, da zagotovijo izvedbo prejšnjih resolucij in tako dosežejo umik iraških sil iz Kuvajta. Prišlo je do avtorizacije uporabe sile zoper Irak. Prav tako je Varnostni svet zadalžil te države, da `obnovijo mednarodni mir in varnost v regiji`.

Če analiziramo oba dela nalog, ki jih je imela koalicija držav, ki je prišla na pomoč Kuvajtu, pridemo do naslednjih ugotovitev. Avtorizacija vojaške akcije je posledica pravice do kolektivne samoobrambe, ki jo Ustanovna listina opredeljuje v 51. členu in je državi ne sme kratiti nobena določba Ustanovne listine, kar predstavlja izjemo od načela prepovedi uporabe sile. Ko pa govorimo o pravici do samoobrambe, ne smemo pozabiti na proporcionalnost le

---

³⁴ Resolucija št. 664, URL : <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/14/IMG/NR057514.pdf?OpenElement> na dan 4.8.2009

te v primerjavi z agresijo, ki jo odvrtača, kajti prekoračena samoobramba utegne postati samostojen mednarodni delikt.³⁵

S podelitvijo mandata koaliciji za obnovitev miru v regiji je Varnostni svet opravil nalogo, ki jo predvideva 51. člen Ustanovne listine. Ukrenil je `kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti`.

Z določitvijo mandata in avtorizacijo uporabe sile za obnovitev miru in varnosti pa Varnostni svet ni določil kako dolgo traja sama avtorizacija, kaj je sploh potrebno za obnovitev miru v regiji, kako naj se zagotovi nadzor nad izvajanjem vojaških aktivnosti in še kup drugih vprašanj, na katere je težko najti odgovor. V resoluciji 678 je Varnostni svet določil, da ostaja angažiran z zadevo in da se bo k zadevi še vračal, toda ali to dejansko pomeni kontinuiteto avtorizacije tudi več let kasneje?

Akcija skupine držav je leta 1991 z uporabo vrhunske elektronske opreme v operaciji imenovani Puščavski vihar dosegla umik Iraka iz Kuvajta, položaj pa se še dolgo ni tako izboljšal, da bi lahko govorili o obnovitvi miru in varnosti v regiji.

Varnostni svet je še naprej sprejemal resolucije o različnih vprašanjih (vprašanjih povezanih z iraško razorožitvijo na področju jedrskih, kemičnih in bioloških orožij, o inšpekcijah, o sankcijah in humanitarnih izjemah ter drugih vprašanjih.), toda kljub temu v vseh nadaljnjih letih ni prišlo do izpolnitve resolucij iz leta 1990, vključno z resolucijo 678.

V tem obdobju je bil režim sankcij v tesni odvisnosti od mednarodnih inšpekcij, ki so preverjale ali ima Irak še vedno zaloge bioloških in kemičnih orožij ali raketnih sistemov.

2.3. UPORABA VOJAŠKE SILE ZOPER IRAK LETA 2003

V obdobju med leti 1991 in 1995 so bile mednarodne inšpekcije uspešne pri odkrivanju in uničevanju bioloških in kemičnih orožij, kmalu pa so se začeli pojavljati spori, ali ima Irak še vedno takšno orožje.

---

³⁵ D. Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 515

Irak je trdil, da so vse zaloge uničene in da nove proizvodnje ni, čemur pa Varnostni svet ni verjel. Konec leta 1998 so prekinili delo inšpekcij, Varnostni svet pa jih je obnovil z resolucijo št. 1284 s katero je redefiniral inšpekcijski mehanizem. Čeprav je bila resolucija sprejeta že leta 1999, je prišlo do ponovne vzpostavitve inšpekcijskega mehanizma šele konec leta 2001, ko ga je Irak končno sprejel.

Varnostni svet je z resolucijo št. 1441, ki jo je sprejel leta 2002 zopet ugotovil, da ravnanje Iraka ni v skladu z resolucijami sprejetimi v preteklih letih, ter da širjenje orožij za množično uničevanje pomeni grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Irak je spet dobil možnost, da se podredi svojim razorožitvenim obveznostim, ki so jih predvidele prejšnje resolucije. Četudi ne povsem zadovoljivo, pa vendar je Irak začel sodelovati s inšpekcijskim sistemom.

Varnostni svet je leta 2003 predložil novo resolucijo, ki naj bi eksplicitno avtorizirala uporabo sile zoper Irak. Že v posvetovanjih se je pokazalo, da resolucija ne bo dobila zadostne podpore, tako da je bila umaknjena.

Konec marca 2003 je prišlo do neavtorizirane uporabe vojaške sile zoper Irak. ZDA in Združeno kraljestvo so začeli vojaško akcijo in v tednih, ki so sledili v celoti okupirali Irak.

Ali so imele avtorizirane države po letu 1991 diskrecijsko pravico, da vnovič uporabijo silo, čeprav je od avtorizacije preteklo več kot desetletje? Glede na to, da je v mednarodnem pravu prepoved uporabe sile in tudi grožnje s silo, bi si morali izjemi od te prepovedi razlagati zelo ozko, da bi prihajalo do čim manjših zlorab. Uporaba sile je vsekakor skrajno sredstvo in kadar pride do razlogov za njeno uporabo je potrebno dobro pretehtati naravo grožnje in uporabnost vseh drugih primernih sredstev za razrešitev kočljivega položaja.

Varnostni svet ni dolžan na vsako ogrožanje miru odgovoriti z vojaško silo, na voljo ima tudi številne neoborožene sankcije, ki jih predvideva Ustanovna listina. Tudi države, ki so bile po prvi Zalivski vojni pooblašene za obnovitev miru in varnosti, niso v spremenjenih razmerah toliko let kasneje dolžne uporabljati vojaške sile za izvedbo pretekle avtorizacije.³⁶

---

³⁶ D. Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 519

Kadar gre za dvom, ali je uporaba oborožene sile pravilen in primeren izbor, je Varnostni svet edini, ki ima pravico o tem odločati. Ukrepanje brez avtorizacije Varnostnega sveta, kot se je to zgodilo leta 2003 Iraku je zato sporno, če ne celo protipravno. Spisek razlogov, ki govorijo v prid protipravnosti omenjene neavtorizirane akcije pa je vse prej kot kratek. Tudi, če bi argument o kontinuiteti avtorizacije, ki sta ga navajala ZDA in Združeno kraljestvo bil sprejet kot tehten, ostali argumenti, ki sta jih omenjeni državi navedli niso bili prepričljivo dokazani pred uporabo sile. Takratni ameriški predsedni George W. Bush je dejal, da `ZDA ni potrebno dokazovati upravičenosti pred OZN; OZN mora dokazati svojo merodajnost v globalni vojni proti zlu.`³⁷

Orožij za množično uničevanje v Iraku ni bilo³⁸, prav tako ni bilo nobenih dokazov o domnevnih povezavah s terorističnimi organizacijami. Tudi totalitarna narava iraškega režima oblasti je bila navedena kot pomembno ogrožanje miru, s tem da se je kasneje pokazalo, da je prav zrušenje tega sistema povzročilo kaotične razmere, ki so postale nov vir resnega ogrožanja mednarodnega miru. Nobena od trditev, s katerimi sta državi argumentirali agresijo na Irak ni pojasnila, zakaj naj bi bila prav uporaba oborožene sile primeren odgovor na domnevna iraška ogrožanja mednarodnega miru. Še več, uporaba sile zoper Irak se je pokazala za neustrezno s stališča vseh razlogov, navedenih kot njene utemeljitve.³⁹

Če primerjamo samo avtorizacijo uporabo sile v Korejski in v Zalivski vojni lahko vidimo, da obstajajo tako podobnosti, kot tudi razlike.

V primeru agresije Severne Koreje zoper Južno je Varnostni svet pozval države, ki so prispevale svoje sile v skladu z izdanimi resolucijami, da te sile `podredijo enotnemu poveljstvu pod Združenimi državami Amerike`. Sile pod enotnim poveljstvom ZDA so bile nameščene pod zastavo Združenih narodov.

Tudi v primeru agresije Iraka zoper Kuvajt leta 1991 je Varnostni svet avtoriziral uporabo vojaške sile, vendar tokrat brez zastave OZN. Varnostni svet je le

---

³⁷ Podrobneje v T.G. Ash, Svobodni svet, Mladinska knjiga, Ljubljana 2006, str. 126

³⁸ Iskanje orožja za množično uničevanje in kompleksnost celotnega vprašanja sta podrobneje obrazloženo v knjigi Hansa Blixa, Disarming Iraq, New York 2004

³⁹ O neustreznosti okupacije Iraka in njenih daljnesežnih posledicah več v knjigi Thomasa E. Ricksa, Fiasco – The american military adventure in Iraq, London 2006

pooblastil države, ki so prišle na pomoč Kuvajtu, da uporabijo `vsa potrebna sredstva`, da bi zagotovile izpolnitev prejšnjih sprejetih resolucij.⁴⁰

2.4. HUMANITARNI PROBLEMI V IRAKU

Dolgotrajnost sistema sankcij, ki jih je Varnostni svet predvidel za Irak, je močno zaostila humanitarne probleme. Naftni embargo, pomorska blokada Iraka in ostale sankcije so sčasoma prizadejale največ posledic prav civilnemu prebivalstvu. Leta 1995 je Varnostni svet uvedel izjeme od sankcij in z resolucijo št. 986 dovolil prodajo omejenih količin nafte za nakup hrane in določenega humanitarnega blaga. Iz finančnih sredstev od prodaje iraške nafte, ki so se zbirala na posebnih, nadzorovanih računih so nakupovali hrano in določeno, predvsem humanitarno blago. Sistem pa je veljal le do konca oborožene akcije zoper Irak spomladi 2003.⁴¹

V primeru Iraka so se sankcije, ki jih je Varnostni svet predvidel za spremembo vedenja države, ki je ogrožala mednarodni mir izkazale za neuspešne. Prinesle so škodo in trpljenje civilnemu prebivalstvu te države.

Tudi metode, ki jih je Varnostni svet uporabil, da bi omilil humanitarne posledice sankcij niso bile uspešne.

---

⁴⁰ D. Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 349

⁴¹ D. Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 526

3. KOSOVO

3.1. PREGLED KLJUČNIH DOGODKOV NA KOSOVU PRED LETOM 1999

Narodnostna podoba Jugoslavije je bila že od nekdaj zelo pestra in zapletena. Na to so vplivale notranje migracije v obdobju turških osvajanj in velike selitve Srbov, kasneje pa tudi ekonomska preseljevanja narodov in narodnosti iz republike v republiko. Prav tako je bila raznolika verska podoba Jugoslavije.

V začetku 18. stoletja so območje Kosova naseljevali Albanci, Srbi pa so se s Kosova množično selili. Po prvi svetovni vojni je Kosovo postalo del Srbije, vseskozi pa je ostalo nerešeno vprašanje Albancev, ki so bili v Srbiji kot celoti manjšina, na Kosovu pa v večini.⁴²

Kosovo je leta 1968 dobilo status avtonomne pokrajine v okviru Srbije in hkrati je Kosovo postalo konstitutivni element federacije. Že od 80-ih let prejšnjega stoletja so se na Kosovu pojavljali hudi nacionalni in socialni nemiri, do katerih je privedla nacionalistična politika srbskega predsednika Slobodana Miloševića.

Leta 1989 je Srbija s svojo ustavo odvzela Kosovu status avtonomne pokrajine, začelo se je organizirano separatistično gibanje kosovskih Albancev, ki je obsegalo predvsem civilno nepokorščino, da bi dosegli neodvisnost Kosova. Kosovski Albanci so začeli bojkotirati jugoslovanske državne institucije in hkrati v ilegali vzpostavljali svoje ločene šole in politične ustanove.⁴³ Že leto kasneje so Albanski voditelji razglasili neodvisnost, ki pa jo je priznala samo Albanija, hkrati pa je parlament tajno sprejel ustavo Republike Kosovo.

Leta 1991 je prišlo do razpade SFR Jugoslavije in začele so se vojne za neodvisnost posameznih republik. V letu, ki je sledilo, je Kosovski parlament organiziral neuradni referendum o neodvisnosti, ki so ga nadzirali tudi

---

⁴² Leksikon Sova, 4., dopolnjena in posodobljena izdaja, Cankarjeva založba, Ljubljana 2006, str.545

⁴³ Delo, Kosovo v sto letih izpod Turkov do neodvisnosti : Kratek kronološki pregled zgodovine Kosova, URL : <http://www.delo.si/clanek/o271681> na dan 6.8.2009

mednarodni opazovalci. Referenduma se je udeležilo 80 odstotkov volilnih upravičencev, od tega jih je 98 odstotkov podprlo neodvisnost Kosova, vendar mednarodna skupnost tega ni priznala.

Že vse od leta 1991 naj bi Srbija na Kosovo namestila večje število beguncev z vojnih območij v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem. Pri tem naj bi srbske oblasti zasegle več hiš albanskim prebivalcem na Kosovu, da bi v njih namestili srbske begunce.

Po koncu vojne v Bosni in Hercegovini leta 1995 se je organizirala Osvobodilna vojska Kosova (OVK), ki je začela boj proti srbskim policistom in civilistom na Kosovu. Srbske oblasti so stopnjevale represalije in odgovorile z nesorazmerno uporabo sile.

3.2. KOSOVO LETA 1999

Razpad Jugoslavije povzroči državljansko vojno, ki se samo še stopnjuje po razglasitvi neodvisnosti Bosne in Hercegovine leta 1992. V tem času je bilo zagrešeno ogromno vojnih zločinov, za katere so v veliki večini krivi Srbi (med srbskimi vojnimi zločini je potrebno omeniti genocid nad muslimani v Bosni in Hercegovini ter pregon nedolžnih civilistov z njihovih domov) in katerih niso mogle preprečiti niti enote Združenih narodov.

Spomladi leta 1998 so začele srbske vojaške enote napadati Kosovo, zaradi domnevnega terorizma kosovskih Albancev. Vodstvo v Beogradu je poskrbelo za sistematično izginjanje Albancev iz nekdanje avtonomne pokrajine.⁴⁴

Nasilni spopadi in napadi so se do leta 1999 stopnjevali, čeprav so Srbske oblasti leta 1998 zaradi pritiska zahodnih strani obljubile prekinitev ognja in delen umik vojske, kar so nadzirali tudi mednarodni opazovalci.

Vsa pogajanja za dokončanje konflikta so zaradi nepopustljivosti Srbskega predsednika Slobodana Miloševića propadla.

---

⁴⁴ C. Hünermann, Kronika 20.stoletja; 1990-1999, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1999, str. 170

Na vrhuncu pregona albanskega prebivalstva s Kosova, ki ga je ukazal Milošević, se je Nato odločil, da bo preprečil humanitarno katastrofo, ki je grozila in z letali napadel srbske vojaške cilje.

24. marca je Nato začel z zračnimi napadi na vojaške cilje v ZR Jugoslaviji, predvsem pa na srbske enote na Kosovu. V tednih, ki so sledili, so se akcije močno razširile, Beograd pa je vseeno nadaljeval svojo politiko izгона kosovskih Albancev. Natova predvidevanja o hitri kapitulaciji ZR Jugoslavije se niso uresničila, postala pa je vprašljiva tudi usposobljenost Nata, da lahko svoje napade omeji na vojaško pomembne cilje in ustanove. Natovo bombardiranje je namreč uničevalo tudi stanovanjska naselja, tovarne in mostove, med njihovimi žrtvami pa so bila pogosto tudi civilna vozila in begunski konvoji.

Vse to so bili razlogi, da je Zahod vse bolj pritiskal na Nato, naj najde rešitev za pogajanja z Miloševićem.

9. Junija 1999 sta Beograd in Nato podpisala sporazum, ki ga je naslednji dan potrdil tudi Varnostni svet Združenih narodov. Jugoslovanska vojska je v skladu s sporazumom začela umikati svoje vojake s Kosova, nadzor nad pokrajino pa je prevzela misija Združenih narodov Unmik (United Nations Mission in Kosovo). Na svoje domove se je vrnila tudi večina od milijona kosovskih beguncev.⁴⁵

3.3. VLOGA VARNOSTNEGA SVETA PRI REŠITVI KRIZE NA KOSOVU

Represija albanskega prebivalstva je bila jedro te situacije in že pred vojaško akcijo Nata zoper ZR Jugoslavijo so v Varnostnem svetu potekale razprave o tem vprašanju.

Leta 1998 je Varnostni svet z resolucijo št. 1160 uvedel embargo na izvoz orožja v ZR Jugoslavijo, še istega leta pa tudi razglasil (z resolucijo št. 1199), da situacija na Kosovu pomeni grožnjo mednarodnemu miru ter zahteval, da ZR Jugoslavija takoj preneha z napadi na civilno prebivalstvo.

---

⁴⁵ Kronika 20.stoletja; 1990-1999, str.171

Sledili do diplomatski pritiski⁴⁶, ki niso obrodili sadov, v začetku leta 1999 pa je prišlo do pogajanj v Rambouilletu, ki prav tako niso prinesli politične rešitve.

Nasilje se je v tem času nadaljevalo, število razseljenih oseb in beguncev pa naraščalo. Celotna situacija je dobila značilnosti humanitarne katastrofe. Mednarodno posredovanje na Kosovu je bilo nujno in neizogibno, vendar Varnostni svet ni ukrepal. Avtorizacija uporabe sile ni bila mogoča, saj sta LR Kitajska in Rusija zagrozili z vetom. S svojo držo sta omenjeni državi onemogočili konstruktiven pristop mednarodne skupnosti do kosovskega vprašanja in namesto da bi pomagali zaustaviti Miloševića in izoblikovati jasen mandat mednarodnim silam, sta prispevali k odločitvi Zahoda za sporno enostransko akcijo.⁴⁷ Glede na to, da je bil Varnostni svet pri svojem delu blokiran, je bilo pričakovati, da bo Generalna skupščina izkoristila svoje pristojnosti, ki jih na podlagi resolucije Združeni za mir v takih primerih ima in začela razpravo. Do pobude za sklic nujnega posebnega zasedanja ni prišlo niti s strani Generalne skupščine, niti s strani Varnostnega sveta.

Obseg humanitarne katastrofe, ki je bila posledica oboroženega konflikta na Kosovu, predvsem nasilja oboroženih sil ZR Jugoslavije nad albanskim civilnim prebivalstvom, se je iz dneva v dan večal. V teh razmerah je 24. marca 1999 Nato izvedel neavtorizirano akcijo zoper ZR Jugoslavijo, šele 10. junija pa je Varnostni svet sprejel resolucijo (št.1244), s katero je določil okvir za začasno upravo Kosova in zagotavljanje varnosti po umiku oboroženih sil ZR Jugoslavije iz pokrajine.

Po usklajenosti mednarodne skupnosti v Zalivski krizi, kjer je delovanje Varnostnega sveta doseglo svoj vrhunec, se je v zvezi z balkanskim konfliktom pokazalo, da je delovanje Varnostnega sveta prišlo do krize in blokade.

Intervencija zveze Nato je v ZR Jugoslaviji povsem obšla Varnostni svet.

---

⁴⁶ več o kompleksnosti situacije, samih pogajanjih in njihovem poteku več v knjigi Jožeta Pirjevca, *Jugoslovanske vojne 1991-2001*, Ljubljana 2003

⁴⁷ G. Bohte, *Prav(n)a reforma OZN*, Pravna praksa 1999, št.11, str.3

3.4. POGLEDI NA INTERVENCIJO ZVEZE NATO NA KOSOVU

Natova misija je v nekaterih državah članicah izzvala nelagodje in ostro nasprotovanje.

Madžarska, ki se je šele pred davnim pridružila Natu je imela precejšnje težave, ko je svojim državljanom morala pojasnjevati vojaški napad na sosednjo državo, v kateri živi močna madžarska manjšina. Še huje pa je bilo v Grčiji, ki zlasti od razpada Jugoslavije goji dobre odnose z Beogradom. Tam so z vsakim dnem vojne naraščali protesti proti bombardiranju, ki je bilo s pravnega vidika zelo sporno. Pri napadu ni šlo za obrambo članice Nata, pa tudi Ustanovna listina ZN Natu ni dajala pravne podlage za napad. Nato je posege opravičeval z moralno legitimno pravico do nujne obrambe, ki naj bi preprečila genocid na Kosovu. Najbolj ostre kritike namenjene Natu pa so bile zaradi ignoriranja ruskega veta v Varnostnem svetu, zaradi česar se je ugled ZN močno zmanjšal.⁴⁸

Mednarodnopravno gledano ostaja intervencija še danes vprašljiva. Čeprav so ji večkrat skušali podati legalnost glede na norme Ustanovne listine in konvencij, nobena argumentacija ni ravno prepričljiva.

»Letalski napadi niso rešili problemov na Kosovu in niso pomagali vzpostaviti miru in zagotoviti spoštovanja prava. Nasprotno, sprožili so etnično čiščenje, hude kršitve človekovih pravic in mednarodnega prava ter nove napetosti,« so besede srbskega premiera Mirka Cvetkovića deset let po sporni intervenciji.⁴⁹

Cvetković je prav tako očital Natu neskladnost z mednarodnim pravom in izvedbo brez odobritve Združenih narodov.

Res je, s stališča mednarodnega prava je akcija vsekakor sporna. Tudi če je v duhu prava legitimna, vsekakor ni legalna, vsaj ne z vidika Ustanovne listine Združenih narodov, mednarodnih konvencij in drugih obstoječih mednarodnopravnih dokumentov. Noben poskus, da bi jo opravičili kot takšno, ni prepričljiv.

Prva izmed razlag je ta, da ima intervencija pravno podlago v obstoječih resolucijah Varnostnega sveta in da je odgovornost Varnostnega sveta za

---

⁴⁸ Kronika 20.stoletja; 1990-1999, str.170

⁴⁹ Indirekt, Je bilo Natovo bombardiranje ZRJ nezakonito? , URL : <http://www.indirekt.si/novice/balkan/126974> na dan 6.8.2009

zagotavljanje in ohranjanje miru prvenstvena, ne pa ekskluzivna. Za pravno podlago naj bi služil propad ruskega osnutka resolucije o Kosovu. V bistvu gre zgolj za teorije, ki skušajo pravna načela in pravila razširiti na obstoječa dejstva. Druga razlaga, ki si zasluži več pozornosti je ta, da Natova intervencija ni bila v skladu z veljavnimi mednarodnopravnimi dokumenti, ni pa protipravna saj poteka v duhu namer avtorjev OZN iz daljnega leta 1945. Del mednarodnega prava je tudi običajno pravo, ki nastaja postopoma s ponavljajočimi se pravnimi dejanji držav ali drugih mednarodnopravnih subjektov. Če razmišljamo v tej smeri, bi lahko Natovo akcijo tolmačili kot precedenčni primer, kot pomemben korak k razvoju mednarodnega prava. Gledano z nasprotnega zornega kota, pa je lahko akcija tudi precedenčni primer samovoljnega in arbitrarnega vojaškega reševanja problemov.

Glede legalnosti intervencije sta se oblikovali dve strani. Prva, ki trdi, da je bila vojaška intervencija zahodnih zaveznikov v ZR Jugoslaviji protipravna in pa druga stran, za katero je omenjena intervencija konstruktiven korak naprej v razvoju mednarodnega prava.

Kakorkoli že, takšna intervencija je nevarna in ne ustvarja pravne varnosti. Kadar gre za tako pomembno stvar, kot je vojaški napad na suvereno državo, bi se absolutno morali držati mednarodnega prava in spoštovati Ustanovno listino in konvencije.

Vsekakor je nujno potrebno na novo določiti razmerje med načelom suverenosti držav in načeli humanitarnega prava ter spoštovanja človekovih pravic.

Ključnega pomena za tako precedenčen ukrep, kot je vojaška intervencija proti suvereni državi zaradi kršitve človekovih pravic, bi bila izrecna odobritev Varnostnega sveta OZN, saj je to edini organ v svetu, ki lahko takšno intervencijo dopusti.

Za nastali položaj je potrebno kriviti tako države, ki so se odločile za vojaško posredovanje zunaj okvira Združenih narodov, kot tudi države, ki so z blokiranjem, oziroma grožnjo blokiranja onemogočile usklajeno delovanje mednarodne skupnosti.

4. AFGANISTAN: VOJNA PROTI TERORIZMU

4.1. DOGAJANJE V AFGANISTANU PRED LETOM 2001

Že v 19. in začetku 20. stoletja so se na afganistanskem ozemlju križali ruski in britanski interesi.

Nasprotja med Rusijo in Veliko Britanijo, (ki je imela Afganistan za ključ do Indije) pa so to deželo zelo hitro pripeljala do nestabilnosti.

V dveh uničujočih vojnah med leti 1839 - 1842, ter 1878 – 1881, si je skušala Velika Britanija zagotoviti prevlado v Afganistanu. Šele v tretji vojni, ki je sledila, so si Afganci priborili neodvisnost.

Po socialistični revoluciji 1978, se je Afganistan tesno navezal na Sovjetsko zvezo, toda ko je leta 1979 Sovjetska armada priskočila na pomoč ogroženemu režimu v Afganistanu, je to sprožilo državljansko vojno.⁵⁰

Sovjetska zveza se ob vdoru v Afganistan ni ozirala na ameriške sankcije in na sklep Generalne skupščine Združenih narodov, ki je vdor obsodila.⁵¹

V državljanski vojni, ki je sledila so gverilske enote, ki so bile opremljene z ameriškim orožjem, začele sveto vojno (džihad) proti vladnim četam, ki jih je oborožila in jim pomagala Sovjetska zveza.

Vojna v Afganistanu se je končala šele leta 1988, s sporazumom med Sovjetsko zvezo, Združenimi državami Amerike, Pakistanom in Kabulsko vlado, ob posredovanju Organizacije Združenih narodov. Leta 1989 se je sovjetska vojska umaknila, Afganistan pa je ostal razdeljen med vladne sile, ki so nadzorovale mesta, ter islamske fundamentalistične gverilske skupine, ki so nadzorovale podeželje.

Leta 1992 so fundamentalisti osvojili Kabul in ustanovili začasno vlado, državljanska vojna se je s tem tudi uradno končala, notranja nasprotja pa so se nadaljevala.

---

⁵⁰ I. Crofton, Družinska enciklopedija Guinness, str.660

⁵¹ C. Hünermann, Kronika 20.stoletja; 1970-1979, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1999, str.169

Prav ruska okupacija Afganistana in politika v času hladne vojne sta rodili islamski fundamentalizem, ki je seveda nastal tudi s podporo Združenih Držav Amerike in še nekaterih drugih islamskih držav. Le-ti so jim pošiljali pomoč v denarju in orožju, toda ne vsem (fundamentalističnim skupinam) v enaki količini, ampak so dajali občutno prednost skupinam, ki so bile najbolj ekstremistične.⁵²

4.2. VOJNA PROTI TERORIZMU

11. septembra 2001 je prišlo v Združenih Državah Amerike do koordiniranih terorističnih napadov, ki jih je z ugrabljenimi letali domnevno izvedla teroristična skupina Al Kaida (le-ta je takrat delovala iz Afganistana ob zaščiti talibanske vlade v Afganistanu).

Skeptiki nasprotujejo uradnim trditvam ameriške strani in trdijo, da so bili napadi 11. septembra del skrbno pripravljene zarote, ki bi opravičevala kasnejšo ameriško vojno proti terorizmu ter tudi vse vojne, ki jim vojna proti terorizmu služi kot krinka (npr. napad na Irak leta 2003), ravno tako tudi povečanje nadzora nad Američani in ljudmi po svetu ter omejevanje svobode ter osnovnih pravic.⁵³

Po terorističnem napadu je Varnostni svet ocenil, da ima odgovornost za napad teroristična organizacija Al Kaida. Že takoj naslednji dan, 12. septembra 2001, je sprejel resolucijo št. 1386, s katero je ocenil, da gre za napad, ki dovoljuje uporabo pravice do samoobrambe, in avtoriziral vojaško akcijo zoper Afganistan.

Cilj napada je bil odstranitev talibanskega režima in zajetje visokih članov Al Kaide, ter jim soditi za zagrešene zločine.

---

⁵² M. Štefančič., Iz Afganistana z jezo, URL : <http://www.mladina.si/tehdnik/200138/clanek/afgani/> na dan 1.9.2009

⁵³ Wikipedija, Teroristični napadi 11. septembra 2001, URL : http://sl.wikipedia.org/wiki/Teroristi%C4%8Dni_napadi_11._septembra_2001 na dan 2.9.2009

V resolucijah, ki so sledile leta 2002 in pozneje, je Varnostni svet avtoriziral še posebno mirovno organizacijo za stabiliziranje razmer v Afganistanu. Po že opravljeni samoobrambni akciji, je tako sledila naslednja faza, aktivnost za ohranitev miru in varnosti.⁵⁴

Aprila 2003 se je Severnoatlantski svet (NAC) odločil, da bo NATO avgusta 2003 prevzel izvajanje mirovne operacije Organizacije Združenih narodov ISAF IV v Afganistanu, še vedno je bila to mirovna operacija OZN, ki pa jo s svojimi zmogljivostmi izvaja NATO, in v kateri sodelujejo tudi slovenski vojaki.

V času pisanja diplomske naloge, se v Afganistanu nahajajo slovenski vojaki, katerih poglobljena naloga je bila v okviru mirovne misije skrbeti za podporo pri izvedbi predsedniških volitev (med drugim za prihod na volitve in informiranje prebivalcev o pomenu volitev) v mesecu avgustu.

Vse glasnejše pa so kritike, da vojaške akcije in vse pogostejši poboji civilnega prebivalstva v Afganistanu dokazujejo, da posredovanje v Afganistanu nima značilnosti mirovne misije, saj v državi divja vojna, kjer so tuje sile, v očeh vse večjega dela tamkajšnjega prebivalstva, predvsem okupatorska vojska.⁵⁵

4.3. POSLEDICE VOJNE PROTI TERORIZMU

Napad na Afganistan (operacija Enduring Freedom) je bil prva vojna v okviru boja proti terorizmu. Napad je bil usmerjen predvsem na oporišča in vadbene centre za urjenje pripadnikov Al Kaide. Ta operacija je zrušila talibanski režim, Al Kaida pa je izgubila večino oporišč in vadbenih centrov. Kljub temu so ameriške sile in sile zveze NATO še vedno vpletene v spopade s talibanskimi gverilci, saj so se talibani verjetno uspeli do določene mere reorganizirati.⁵⁶

---

⁵⁴ D. Türk, Temelji mednarodnega prava, str. 521

⁵⁵ STA, Poslanec Franco Juri za razmislek o umiku slovenskih vojakov iz Afganistana, URL : http://www.siol.net/slovenija/novice/2009/09/poslanec_franco_juri_za_razmislek_o_umiku_slovenskih_vojakov_iz_afganistana.aspx na dan 5.9.2009

⁵⁶ Wikipedija, Vojna proti terorizmu, URL : http://sl.wikipedia.org/wiki/Vojna_proti_terorizmu na dan 2.9.2009

Po letu 2001 je pod vodstvom Varnostnega sveta nastala obsežna dodatna dejavnost, terorizem pa je bil obsojen kot ogrožanje mednarodnega miru in varnosti. Boj zoper mednarodni terorizem je dobil nove razsežnosti, saj je Varnostni svet sistematično ter na nov način uredil svojo dejavnost in obveznosti držav v boju proti mednarodnem terorizmu. Ustanovljen je bil poseben odbor za nadzor nad uresničevanjem sprejetih resolucij, Varnostni svet pa je pozval vse države, da mu poročajo o svojih dejavnostih za njihovo uresničevanje.

Amnesty International obsoja teroristična dejanja, ki so v zadnjih letih prizadela tisoče ljudi, vendar pa je tudi tako imenovana "vojna proti terorizmu" pripeljala do množičnih kršitev človekovih pravic.⁵⁷ Države se poslužujejo praks, ki jih prepoveduje mednarodno pravo, te prakse pa skušajo opravičiti kot sredstvo nacionalne varnosti. Proti terorizmu se je mogoče in vsekakor potrebno boriti s pravnimi sredstvi, ter ga premagati ob upoštevanju prava človekovih pravic.

---

⁵⁷ Amnesty International, Kršitve človekovih pravic v "vojni proti terorizmu", URL : <http://www.amnesty.si/ocp/pod-delov/wot> na dan 3.9.2009

SKLEPNE MISLI

Nujnost reformiranja organizacije Združenih narodov

Dosedanja praksa Varnostnega sveta je pripeljala do vprašanja, ki ga lahko vse pogosteje zasledimo in sicer ali že ni čas za reformo OZN, oziroma boljše rečeno reformo Varnostnega sveta kot ključnega organa te organizacije.

Združeni narodi so nastali v pogojih izida druge svetovne vojne, tako da so si velesile, ki so bile ustanoviteljice, v organizaciji zagotovile velike privilegije. Dosti nam pove dejstvo, da se poraženke vojne v organizacijo dolgo niso mogle vključiti. Razmere v svetu, predvsem razmerja ekonomskih in političnih moči, ter narava problemov, ki se pojavljajo v današnjih časih so precej drugačni kot v času ustanovitve OZN. Za razliko od konstantnih svetovnih sprememb, pa Ustanovna listina z izjemo povečanja števila nestalnih članic iz štiri na deset, v vsem tem času sprememb ni doživela.

Delovanje OZN je že od začetka ustanovitve omejeno s soglasjem stalnih članic, takratnih petih velesil, ki še danes ostajajo edine stalne članice Varnostnega sveta. V času hladne vojne in blokvske razdelitve je bil Varnostni svet v svojem delovanju večinoma paraliziran, razen v izjemno redkih primerih, ko ni bil ogrožen vitalni interes nobene od velesil. Po koncu hladne vojne je delovanje Varnostnega sveta doživelo svoj vrhunec v času iraške okupacije Kuvajta, ko je usklajenost mednarodne skupnosti dobila skoraj univerzalno razsežnost. Usklajenost pa seveda ni trajala dolgo, k čemer sta pripomogla balkanski konflikt ter neodobrena vojaška intervencija v Iraku leta 2003.

Poleg že omenjenih bistveno spremenjenih razmerij moči na svetu in drugačne narave konfliktov, so razlogi za reformiranje Varnostnega sveta tudi porast števila držav članic in finančna kriza OZN.

ZDA kot na svetu daleč najmočnejša država na varnostnih vprašanjih je absolutno dominantna. To absolutno onemogoča dialog enakopravnih petih stalnih članic Varnostnega sveta in jih občasno postavlja pred izvršena dejstva.

V delovanju Varnostnega sveta je potrebno zagotoviti bolj enakomerno sodelovanje vseh delov, potrebne so temeljite vsebinske reforme in ne zgolj zmanjševanje administrativnih stroškov.

Vsa prizadevanja za reformo Varnostnega sveta pa kot kaže očitno vedno znova naletijo na bolj ali manj odkrito nasprotovanje tistih, ki želijo ohraniti obstoječe stanje. Sicer pa le kdo, ki vodi svetovno politiko, bi želel iz rok prostovoljno izpustiti takšno moč?

Zelo malo verjetno je, da bi stalni člani v bližnji prihodnosti sprejeli zamisel, da bi bil njihov vpliv v Varnostnem svetu zmanjšan, da bi se omejila pravica do veta, da bi se število stalnih članic povečalo in da bi kateri drugi državi pripadel obseg pristojnosti, kot jih uživa pet velikih sil. Dejstvo je, da pretekli dogodki kažejo, da sedanji položaj ni realen in da je sistem Varnostnega sveta zastarel ter ne bo mogel dolgo vzdržati.

V bistvu je zadnji čas, da se s tem sprijaznijo tudi svetovne velesile in končno naredijo nekaj v smeri sprememb.

Tudi brez znanja mednarodnega prava se marsikdo ob spremljanju vsakdanjih dogodkov v svetu lahko začne spraševati zakaj sploh potrebujemo Varnostni svet, če se lahko Združene Države Amerike odločajo in ravnajo mimo njega, samovoljno napade suvereno državo brez utemeljenih razlogov, predvsem pa brez njegovih pooblastil, na koncu jih ne doletijo nikakršne sankcije. Že res, da je v primeru, kot je bila kriza na Kosovu, humanitarna katastrofa dober razlog za intervencijo, še vedno pa ni utemeljenih razlogov za napad na Irak leta 2003.

Kdo postavlja merila upravičenosti, če za to ne morejo poskrbeti Združeni narodi, ki naj bi vzdrževali ravno ravnovesje sil in skrbeli za mir in varnost?

In kako lahko objektivno presodimo, kdaj gre za dejansko ogrožanje svetovnega miru, če tega ne more storiti najmočnejša mednarodna organizacija. Ali lahko govorimo o enakopravnosti znotraj stalnih članic, če veto Ruske federacije in LR Kitajske v ključnih trenutkih nima nobene teže?

Kot vse kaže so situacije, ki ogrožajo največjo kapitalistično in najmočnejšo vojaško svetovna silo tiste situacije, ki so pod okriljem Združenih narodov ali brez njega deležne obravnavanja, odobravanja ali pomoči mednarodne skupnosti.

Obenem pa situacije, ki niso v njenem interesu niso deležne potrebne obravnave mednarodne skupnosti, kljub pritiskom svetovne javnosti. Neukrepanje v primeru genocida v Ruandi, pobojev civilnega prebivalstva v Palestini in še dosti drugih primerov, v katerih je prišlo do kršenja osnovnih človekovih pravic in hudih kršitev humanitarnega in vojnega prava. Vse to so situacije, ki bi nujno potrebovale pomoč mednarodne skupnosti pa te ni bilo, ali pa je prišla prepozno.

Skrb vzbujajoče je predvsem to, da v 21. stoletju še vedno ne moremo trditi, da je v primeru ogrožanja miru in varnosti na svetu nekdo ali nekaj, kar ima pristojnosti, da se s takimi situacijami lahko spopade in te pristojnosti dejansko tudi izkorišča.

Ta kritika Varnostnega sveta ni namenjena prikazati delo Varnostnega sveta v slabi luči, nasprotno, njegovo delo je izredno pomembno in je ogromno prispevalo k svetovnemu miru. izpostavljene so le slabosti, ki Varnostni svet ovirajo na poti, da bi postal še boljši, bolj reprezentativen in bolj avtoritativen, da bi bil prispevek, ki so ga Združeni narodi zmožni doprinesi k ohranitvi miru res takšen, kot je bil pričakovan ob ustanovitvi.

Res je Varnostni svet je v zgodovini svojega delovanja naredil dosti za dobrobit človeštva, prepričana pa sem, da je zmožen narediti še več, vendar le, če bo prišlo do težko pričakovanih reform.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

- Andrassy Juraj, Međunarodno pravo, Školska knjiga, Zagreb 1990
- Ash, Timothy Garton ,Svobodni svet, Mladinska knjiga, Ljubljana 2006
- Benko Vladimir, Zgodovina mednarodnih odnosov, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1997
- Blake Robert, Oxfordova enciklopedija zgodovine, Od 19. stoletja do danes, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1993
- Bohte Gorazd, Prav(n)a reforma OZN, Pravna praksa : časopis za pravna vprašanja, št.11, Gospodarski vestnik, Ljubljana 1999
- Crofton Ian, Družinska enciklopedija Guinness, Slovenska knjiga, Ljubljana 1998
- Degan Vladimir, Međunarodno pravo, Pravni fakultet, Rijeka 2000
- Dimitrijević Vojin, Međunarodne organizacije, Suvremena administracija, Beograd 1971
- Hünermann Christoph, Kronika 20. stoletja 1950-1959, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999
- Hünermann Christoph, Kronika 20. stoletja 1970-1979, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999
- Hünermann Christoph, Kronika 20. stoletja 1980-1989, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999

- Hünemann Christoph, Kronika 20. stoletja 1990-1999, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999
- Morgenthau Hans J., Politika med narodi : borba za moč in mir, DZS, Ljubljana 1995
- Paunović Milan , Kolektivni sistem bezbednosti i Jugoslovenska kriza; Jugoslovenska kriza : pouke za međunarodno pravo : zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog 19.i 20.maja 2000. godine na Pravnom fakultetu u Nišu, Pravni fakultet, Niš 2001
- Pirjevec Jože, Jugoslovske vojne 1991-2001, Cankarjeva založba, Ljubljana 2003
- Radovanović Ljubomir, Stvaranje i razvoj organizacije Ujedinjenih nacija, Razvoj i perspektive ujedinjenih naroda: zbornik radova, Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu: Liber, Zagreb 1973
- Ricks Thomas E., Fiasco : The American military adventure in Iraq, Allen Lane, London 2006
- Rudolph Karin, Peace-keeping forces, C.H. Beck Verlag, Munchen 1995
- Russett Bruce, Svetovna politika : izbira možnosti, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1996
- Temeljni podatki o Združenih narodih, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1978
- Türk Danilo, Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu, Mladinska knjiga, Ljubljana 1984

- Türk Danilo, Temelji mednarodnega prava, GV založba, Ljubljana 2007
- Ustanovna listina Združenih narodov in Statut meddržavnega sodišča, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1992

Spletna literatura in viri

(zadnji dostop 15. 9. 2009)

- Amnesty International, Kršitve človekovih pravic v "vojni proti terorizmu", URL : <http://www.amnesty.si/ocp/pod-delov/wot>
- Delo, Kosovo v sto letih izpod Turkov do neodvisnosti : Kratek kronološki pregled zgodovine Kosova, URL : <http://www.delo.si/clanek/o271681>
- Indirekt, Je bilo Natovo bombardiranje ZRJ nezakonito? , URL : <http://www.indirekt.si/novice/balkan/126974>
- Resolucija št. 664, URL : <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/14/IMG/NR057514.pdf>
- STA, Poslanec Franco Juri za razmislek o umiku slovenskih vojakov iz Afganistana, URL : http://www.siol.net/slovenija/novice/2009/09/poslanec_franco_juri_za_razmislek_o_umiku_slovenskih_vojakov_iz_afganistana.aspx
- Štefančič Marcel, Iz Afganistana z jezo , URL : <http://www.mladina.si/tehdnik/200138/clanek/afgani/>

- Wikipedija, Teroristični napadi 11. septembra 2001, URL :
[http://sl.wikipedia.org/wiki/Teroristi%C4%8Dni napadi 11. septembra 2001](http://sl.wikipedia.org/wiki/Teroristi%C4%8Dni_napadi_11._septembra_2001)

- Wikipedija, Vojna proti terorizmu, URL :
[http://sl.wikipedia.org/wiki/Vojna proti terorizmu](http://sl.wikipedia.org/wiki/Vojna_proti_terorizmu)

- Wikipedija, Zalivska vojna, URL : [http://sl.wikipedia.org/wiki/Zalivska vojna](http://sl.wikipedia.org/wiki/Zalivska_vojna)

- Yearbook of the United Nations 1947-48, URL :
<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/6199d7529e2481a385256299006e8e4f?OpenDocument>

- Yearbook of the United Nations 1950, URL :
<http://unispal.un.org/UNISPAL.nsf/85255db800470aa485255d8b004e349a/faceabb01e7a04852562cb00569dae?OpenDocument>